

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**ФАКУЛЬТЕТ ПОДАТКОВОЇ СПРАВИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ
КАФЕДРА ОБЛІКУ ТА КОНСАЛТИНГУ**

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

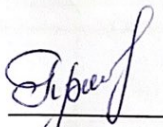
на тему: «Організація бухгалтерського обліку як інструмент
забезпечення економічної безпеки підприємства» за матеріалами ТОВ
«Будлайнсервіс»

Здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня, 2 курсу,
ОМО-21-1 групи,
Спеціальності 071 «Облік і
оподаткування»
ОП «Облік і оподаткування в управлінні
підприємницькою діяльністю»

підпис здобувача вищої
освіти

Назарчук Антон
Валентинович

Науковий керівник

підпис керівника

Гуріна Наталія
Валеріївна,
к.е.н., доцент

Керівник освітньо-
професійної програми

підпис керівника

Колісник Олена
Пилипівна,
к.е.н., доцент

Допущено до захисту за рішенням кафедри
обліку та консалтингу протокол від

20.01.2023р. № 11

підпис завідувача
кафедри

Колісник Олена
Пилипівна,
к.е.н., доцент

Ірпінь – 2023

Реєстрація № 7 20.01.2023

(дата)

(підпис відповідальної особи)

Результати перевірки

до захисту

(до захисту, на доопрацювання)

20.01.2023

(дата)

(підпис)

Результат захисту

5 (вигнано)

(цінка)

03.02.2023

(дата)

(підпис)

Голова комісії:

(підпис)

Т.Г. Камінська

(ініціали, прізвище)

Члени комісії:

(підпис)

О.П. Колісник

(ініціали, прізвище)

(підпис)

Н.В. Гуріна

(ініціали, прізвище)

(підпис)

Б.М. Занько

(ініціали, прізвище)

Секретар комісії:

(підпис)

Д.Л. Судак

(ініціали, прізвище)

БЛАНК ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ

Назарчука Антона Валентиновича

Об'єкти контролю	Діапазон оцінки в балах	Фактична кількість балів	Примітки	Дата, П.І.П.: керівника, голови комісії членів комісії, секретаря, (підписи)
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КЕРІВНИКОМ ТА РЕЦЕНЗЕНТОМ				
1. Зміст дипломної роботи (якість теоретичного матеріалу, його зв'язок з практичним, вміння представляти матеріал в логічній послідовності, наявність висновків та пропозицій)	від 0 до 30	27		
2. Дотримання вимог щодо оформлення	від 0 до 10	9		
3. Вчасне виконання роботи на всіх етапах у встановлені кафедрою терміни	від 0 до 5	5		
4. Рецензент	від 0 до 5	5		
РАЗОМ БАЛІВ*	від 0 до 50	46		
ОЦІНЮВАННЯ ДИПЛОМНОЇ РОБОТИ КОМІСІЄЮ ПО ЗАХИСТУ				
1. Доповідь	від 0 до 10	10		
2. Роздатковий матеріал	від 0 до 5	5		
3. Знання теоретичного та практичного матеріалу, вміння відповідати на запитання	від 0 до 25	24		
4. Апробація (участь у конференціях)	від 0 до 10	10		
РАЗОМ БАЛІВ	від 0 до 50	49		
ЗАГАЛЬНА КІЛЬКІСТЬ БАЛІВ	від 0 до 100	95		

ПЕРЕВЕДЕННЯ ОЦІНКИ ЗА 100-БАЛЬНОЮ ШКАЛОЮ ДО НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКАЛИ ТА ШКАЛИ ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	Дата	П.І.Б.: голови, членів комісії, секретаря, (підписи)
49	A	5 (Відмінно)	03.02.2023	

Правила переведенням оцінок до національної шкали та шкали ЄКТС

Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90-100	A	5 (відмінно)
80-89	B	4 (добре)
70-79	C	
60-69	D	
50-59	E	3 (задовільно)
35-49	FX	2 (незадовільно)

Факультету податкової справи, обліку та аудиту

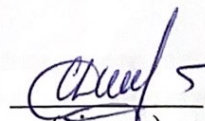
Кафедра обліку та консалтингу

ДОВІДКА
про перевірку курсової/кваліфікаційної роботи
(проєкту) на академічний плагіат

№		
п		
·	ПІБ автора твору	Назарчук Антон Валентинович
·	ПІБ наукового керівника	Гуріна Наталія Валеріївна
·	Тип роботи, що перевіряється (курсова, кваліфікаційна робота (проєкт))	Кваліфікаційна робота
·	Тема роботи	Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємств
·	Рік написання	2022
·	Оригінальний текст у роботі складає %	100%
·	Схожість %	0%
·	Цитати%	0,38%

Відповідальна особа

Судак Д.Л.
(П.І.Б.)

(підпис)

**МІНІСТЕРСТВО ФІНАНСІВ УКРАЇНИ
ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Факультет податкової справи, обліку та аудиту
Кафедра обліку та консалтингу
Спеціальність, 071 «Облік і оподаткування»
ОП «Облік і оподаткування в управлінні підприємницькою діяльністю»

Затверджую
Завідувач кафедри О.П. Колісник

«23» 09. 2021 р.

**Завдання на кваліфікаційну роботу
здобувачу вищої освіти**

Назарчука Антона Валентиновича

1. Тема роботи: «Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства» за матеріалами ТОВ «Будлайнсервіс»

Затверджена наказом ректора від «25» 01 2022 №88

2. Строк здачі закінченої роботи: 2023р.

3. Цільова установка:

4. Мета роботи полягає комплексне розв'язання проблем розвитку бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності шляхом розробки теоретичних і практичних рекомендацій, що ґрунтуються на засадах соціально-орієнтованої економіки і спрямовані на забезпечення інформаційних потреб функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства на основі використання технологій обліку та аналізу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та прикладних засад формування обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства як інформаційного підґрунтя прийняття рішень щодо його безпечного та стійкого функціонування.

Вихідні дані до роботи: Законодавчі і нормативні документи, наукова і навчальна література, первинні документи, облікові регістри та форми звітності досліджуваного підприємства

5. Перелік графічного матеріалу: таблиці та рисунки за темою дипломної роботи.

6. Зміст кваліфікаційної роботи (перелік питань за кожним розділом)

ВСТУП

РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи обліку, як інструмента забезпечення економічної безпеки підприємства

1.1. Сутність економічної безпеки та її складові

1.2. Система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Висновки до розділу 1

РОЗДІЛ 2. Бухгалтерський облік як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства

2.1. Облікова політика ТОВ «Будлайнсервіс» щодо забезпечення економічної безпеки

2.2. Організація і методика первинного та зведеного обліку як інструмента забезпечення економічної безпеки підприємства

2.3. Звітність як інформаційна база економічної безпеки підприємства

Висновки до розділу 2

РОЗДІЛ 3. Аналіз стану економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс»

3.1. Аналіз економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс»

3.2. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства

Висновки до третього розділу

ВИСНОВКИ

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

ДОДАТКИ

7. Календарний план виконання роботи

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	
		За планом	Факти
1.	Вибір теми, вивчення літературних джерел та складання плану роботи	20.09 - 23.09.2021 р.	
2.	Підготовка першого розділу роботи та подання її керівнику	16.05.2022 р.	
3.	Підготовка другого розділу роботи та подання її керівнику	27.09.2022 р.	
4.	Підготовка третього розділу роботи та подання її керівнику	25.11.2022 р.	
5.	Підготовка вступу та висновків	28.11.2022 р.	
6.	Доопрацювання з урахуванням зауважень керівника	29.11.2022 р.	
7.	Перевірка роботи на плагіат	30.11.2022 р.	
8.	Попередній захист роботи	17.01.2023 р.	
9.	Отримання відгуку керівника роботи	24.01.2023 р.	
10.	Отримання зовнішньої рецензії	26.01.2023 р.	
11.	Допуск до захисту зав. кафедрою	01.02.2023 р.	
12.	Захист роботи	03.02 - 04.02.2023 р.	

8. Дата видачі завдання «20» 09.2021 р.

Керівник кваліфікаційної роботи

Н.В. Гуріна

Керівник освітньо-професійної програми

О.П. Колісник

Завдання до виконання отримав здобувач вищої освіти
А.В.Назарчук

(прізвище, ініціали)

(підпис)

АНОТАЦІЯ
на кваліфікаційну роботу
на тему: «Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення
економічної безпеки підприємства»

Мета роботи полягає в комплексному розв'язанні проблем розвитку бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності шляхом розробки теоретичних і практичних рекомендацій, що ґрунтуються на засадах соціально-орієнтованої економіки і спрямовані на забезпечення інформаційних потреб функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Для досягнення цієї мети в роботі сформульовані та вирішені наступні завдання: розкрити сутність економічної безпеки та її складові; охарактеризувати систему обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства; дослідити облікову політику ТОВ «Будлайнсервіс» щодо забезпечення економічної безпеки; розкрити організацію і методику первинного та зведеного обліку як інструмента забезпечення економічної безпеки підприємства; обґрунтувати звітність як інформаційна база економічної безпеки підприємств; проаналізувати рівень економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс»; оцінити рівень економічної безпеки підприємства; узагальнити результати та визначити напрями вдосконалення механізму управління економічною безпекою підприємства.

Об'єктом дослідження є процеси забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства на основі використання технологій обліку та аналізу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та прикладних засад формування обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства як інформаційного підґрунтя прийняття рішень щодо його безпечного та стійкого функціонування.

Базою дослідження виступає товариство з обмеженою відповідальністю «Будлайнсервіс» (далі ТОВ «Будлайнсервіс»).

За результатами дослідження запропоновано відповідні цілі та програмні заходи: підвищення ефективності взаємодії з партнерами – дотримання соціальної відповідальності; взаємопідтримка за форс мажорних обставин, контролювання якості виконання робіт підрядників, перевірка проектно- конструкторської документації; ефективна взаємодія з контрагентами – дотримання доброчесності у взаємовідносинах, вчасне та якісне виконання предмету укладених угод; ефективна взаємодія з постачальниками – контролювання якості сировини, матеріалів, комплектуючих; укладення довгострокових угод, встановлення взаємовигідних термінів постачання; дотримання доброчесності інвесторів – дотримання інвесторами обсягів та термінів інвестиційних вкладень, відстоювання порушення укладених угод у судовому порядку, стягнення збитків у разі порушення умов інвестиційних контрактів.

Одержані результати являють собою реальну оцінку стану підприємства та управління нею в умовах трансформаційного суспільства, а також опрацювання новітніх прийомів впровадження організаційно-економічного механізму вдосконалення управління підприємством.

Робота виконана на 75 сторінках друкованого тексту, містить 15 таблиць, 13 рисунків та 18 додатків. Список використаних джерел складається з 40 найменувань.

Ключові слова: економічна безпека, фінансова безпека, обліково-аналітичне забезпечення, ризики. Рік виконання кваліфікаційної роботи 2021-2022рр. Рік захисту роботи 2023р.

ANNOTATION
for qualifying work
on the topic: "Organization of accounting as a tool for ensuring the economic security of the enterprise"

The purpose of the work is to comprehensively solve the problems of the development of accounting and analysis of economic activity by developing theoretical and practical recommendations based on the principles of socially oriented economy and aimed at ensuring the information needs of the functioning of the economic security system of the enterprise.

To achieve this goal, the following tasks are formulated and solved in the work: to reveal the essence of economic security and its components; characterize the system of accounting and analytical support for economic security of the enterprise; to investigate the accounting policy of "Budlineservice" LLC regarding the provision of economic security; to disclose the organization and methodology of primary and consolidated accounting as a tool for ensuring the economic security of the enterprise; justify reporting as an information base for the economic security of enterprises; to analyze the level of economic security of Budlineservice LLC; assess the level of economic security of the enterprise; generalize the results and determine directions for improvement of the economic security management mechanism of the enterprise.

The object of the research is the processes of ensuring the functioning of the enterprise's economic security system based on the use of accounting and analysis technologies. The subject of the research is a set of theoretical, methodological and applied principles of the formation of accounting and analytical support of the economic security system of the enterprise as an information basis for decision-making regarding its safe and sustainable functioning.

The basis of the research is the limited liability company "Budlineservice" (hereinafter "Budlineservice" LLC).

Based on the results of the research, appropriate goals and program measures are proposed: increasing the efficiency of interaction with partners - compliance with social responsibility; mutual support in case of force majeure, control of the quality of contractors' work, verification of design and construction documentation; effective interaction with counterparties - compliance with integrity in mutual relations, timely and high-quality implementation of the subject of concluded agreements; effective interaction with suppliers - quality control of raw materials, materials, components; concluding long-term agreements, establishing mutually beneficial delivery terms; compliance with the integrity of investors - compliance by investors with the volumes and terms of investment investments, defending the violation of concluded agreements in court, recovery of damages in case of violation of the terms of investment contracts.

The obtained results represent a real assessment of the state of the enterprise and its management in the conditions of a transformational society, as well as the development of the latest methods of implementing the organizational and economic mechanism of improving enterprise management.

The work is completed on 75 pages of printed text, contains 15 tables, 13 figures and 18 appendices. The list of used sources consists of 40 names.

Keywords: economic security, financial security, accounting and analytical support, risks. The year of performance of qualification work is 2021-2022. The year of job protection is 2023.

ЗМІСТ

ВСТУП	5
РОЗДІЛ 1. Теоретичні основи обліку, як інструмента забезпечення економічної безпеки підприємства	10
1.1. Сутність економічної безпеки та її складові	10
1.2. Система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства	17
Висновки до розділу 1	24
РОЗДІЛ 2. Бухгалтерський облік як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства	25
2.1. Облікова політика ТОВ «Будлайнсервіс» щодо забезпечення економічної безпеки	25
2.2. Організація і методика первинного та зведеного обліку як інструмента забезпечення економічної безпеки підприємства	29
2.3. Звітність як інформаційна база економічної безпеки підприємства	38
Висновки до розділу 2	41
РОЗДІЛ 3. Аналіз стану економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс»	43
3.1. Аналіз економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс»	43
3.2. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства	54
3.3. Узагальнення результатів і напрями вдосконалення механізму управління економічною безпекою підприємства	56
Висновки до розділу 3	65
Висновки	67
Список використаних джерел	72
Додатки	76

ВСТУП

Актуальність теми. Економічна безпека України – це насамперед безпека економічних взаємовідносин вітчизняних суб'єктів господарювання, що характеризується результативністю їх діяльності. Разом з тим реалії сьогодення вказують на загострення протиріч у сфері економіки, які проявляються у зростанні недобросовісної конкуренції, корупції та хабарництва, шахрайстві, маніпулюванні фінансовими показниками тощо.

В умовах необхідності посилення контролю за діяльністю вітчизняних суб'єктів господарювання виникає нагальна потреба модернізації системи забезпечення їх економічної безпеки, здатної управляти ризиками шахрайства в середині підприємства та зловживаннями з боку контрагентів. Стрижневим елементом такої модернізації повинно стати запровадження обліково-аналітичних технологій при забезпеченні інформаційних потреб економічної безпеки підприємства.

Значний внесок у дослідження проблеми обліково-аналітичного забезпечення процесу управління зробили такі вчені: Р.Ф. Бруханський, І.М. Белова, М.Я. Дем'яненко, Т.В. Дідоренко, Г.Г. Кірейєв, Я.Д. Крупка, М.С. Палюх, М.С. Пушкар, П.Т. Саблук, П.Я. Хомин та інші.

Віддаючи належне науковій та практичній значущості праць згаданих учених, слід зазначити, що у вітчизняній і зарубіжній літературі дотепер не знайшли відповідного відображення деякі важливі аспекти здійснення обліково-аналітичного забезпечення процесу гарантування економічної безпеки підприємства.

Наявність цих та інших проблем зумовлює актуальність досліджень, спрямованих, з одного боку, на пошук новітніх методик забезпечення економічної безпеки на основі обліково-аналітичного інструментарію, а з іншого – на удосконалення самої обліково-аналітичної системи, як інформаційної основи для прийняття рішень щодо безпечного функціонування

сільськогосподарського підприємства.

Мета і завдання дослідження. Метою роботи є комплексне розв’язання проблем розвитку бухгалтерського обліку та аналізу господарської діяльності шляхом розробки теоретичних і практичних рекомендацій, що ґрунтуються на засадах соціально-орієнтованої економіки і спрямовані на забезпечення інформаційних потреб функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Для досягнення цієї мети в роботі сформульовані та вирішені наступні **завдання:**

розкрити сутність економічної безпеки та її складові;

охарактеризувати систему обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства ;

дослідити облікову політику ТОВ «Будлайнсервіс» щодо забезпечення економічної безпеки;

розкрити організацію і методику первинного та зведеного обліку як інструмента забезпечення економічної безпеки підприємства;

обґрунтувати звітність як інформаційна база економічної безпеки підприємств;

проаналізувати рівень економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс»;

оцінити рівень економічної безпеки підприємства;

узагальнити результати та визначити напрями вдосконалення механізму управління економічною безпекою підприємства.

Об’єктом дослідження є процеси забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства на основі використання технологій обліку та аналізу.

Предметом дослідження є сукупність теоретичних, методологічних та прикладних засад формування обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки підприємства як інформаційного підґрунтя прийняття рішень щодо його безпечного та стійкого функціонування.

Базою дослідження виступає товариство з обмеженою відповідальністю «Будлайнсервіс» (далі ТОВ «Будлайнсервіс»).

Основні економічні показники діяльності ТОВ «Будлайнсервіс» за 2019-2021рр. наведені в таблиці 1.

Таблиця 1

Показники економічної діяльності ТОВ «Будлайнсервіс», тис. грн.

Показник	Роки			Абсолютне відхилення	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020
Обсяг реалізованих будівельних послуг	6737,9	9145,0	13412,5	2407,1	4267,5
Собівартість реалізованих послуг	5038,9	7379,7	11002,3	2340,8	3622,6
Фінансовий результат діяльності до оподаткування	507,3	368,9	223,8	-138,4	-145,0
Оборотні кошти	5439,7	6457,2	7636,1	1017,5	1178,8
Чистий прибуток	384,5	265,0	149,0	-119,5	-115,9
Власний капітал	4066,2	4283,7	4411,6	217,5	127,9
Поточні зобов'язання	560,4	1798,3	2495,9	1237,9	697,6
Чистий дохід	5614,9	7620,9	11177,0	2006,0	3556,1
Матеріальні витрати	699,8	971,1	1620,5	271,3	649,4
Витрати на сплату праці	1064,4	1368,6	1310,9	304,2	-57,7
Відрахування на соціальні заходи	409,79	526,91	504,70	117,12	-22,21
Амортизація	127,2	152,2	435,8	25,0	283,6
Інші операційні витрати	1236,8	2933,9	5608,6	1697,1	2674,7

Джерело: розраховано за даними підприємства

Методи дослідження. Методологічною основою дослідження є загальнонаукові та емпіричні методи пізнання явищ та процесів забезпечення економічної безпеки підприємства на основі використання обліково-аналітичних технологій. У ході дослідження теоретичних аспектів цього складного процесу використано методи аналізу, синтезу та порівняння для деталізації об'єкта дослідження; історичний і діалектичний – для аналізу генези економічної безпеки та виявлення особливостей розвитку управління цього процесу на сучасному етапі; статистичний – для аналізу динаміки фінансово-економічних показників, що складають систему індикаторів економічної безпеки; методи економіко-математичного моделювання і експертних оцінок –

для оцінювання ефективності здійснення процесів із забезпечення безпеки.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти, Міжнародні стандарти фінансової звітності, Національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку, наукова монографічна література, статистичні дані Державного комітету статистики України та Міністерства фінансів України. Емпіричною базою забезпечення доказовості теоретичних положень, достовірності висновків та рекомендацій, обґрунтування граничних значень окремих аналітичних індикаторів стала фінансова та внутрішня звітність суб'єктів господарської діяльності, їх первинні документи та облікові реєстри.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в отриманні нових науково-теоретичних та практичних результатів, які в сукупності розв'язують важливу наукову проблему – обґрунтування необхідності використання обліково-аналітичних технологій при забезпеченні інформаційних потреб економічної безпеки суб'єктів господарювання та формування обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства.

Практичне значення. За результатами дослідження запропоновано відповідні цілі та програмні заходи: підвищення ефективності взаємодії з партнерами – дотримання соціальної відповідальності; взаємопідтримка за форс мажорних обставин, контролювання якості виконання робіт підрядників, перевірка проектно- конструкторської документації; ефективна взаємодія з контрагентами – дотримання доброчесності у взаємовідносинах, вчасне та якісне виконання предмету укладених угод; ефективна взаємодія з постачальниками – контролювання якості сировини, матеріалів, комплектуючих; укладення довгострокових угод, встановлення взаємовигідних термінів постачання; дотримання доброчесності інвесторів – дотримання інвесторами обсягів та термінів інвестиційних вкладень, відстоювання порушення укладених угод у судовому порядку, стягнення збитків у разі порушення умов інвестиційних

контрактів.

Одержані результати являють собою реальну оцінку стану підприємства та управління нею в умовах трансформаційного суспільства, а також опрацювання новітніх прийомів впровадження організаційно-економічного механізму вдосконалення управління підприємством.

Апробація результатів дослідження. А.Назарчук. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки: матеріали VII Всеукраїнської науково – практичної інтернет – конференції з міжнародною участю, 27 жовтня 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2022, С.121-123.

Структура роботи. Робота виконана на 75 сторінках друкованого тексту, містить 15 таблиць, 13 рисунків та 18 додатків. Список використаних джерел складається з 40 найменувань.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ, ЯК ІНСТРУМЕНТА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

1.1. Сутність економічної безпеки та її складові

Найважливішими факторами, що впливають на економічну безпеку підприємства, є ступінь досконалості законодавчої бази, рівень оподаткування, доступ на світові ринки збуту, інвестиційна привабливість регіону, держави. Насамперед економічна безпека підприємства залежить від економічної безпеки держави, регіону, адже ґрунтується на їхньому фінансовому, сировинному та виробничому потенціалі, перспективах розвитку. Наявність багаторівневої концепції економічної безпеки господарюючих суб'єктів усіх рівнів дає можливість забезпечити передбачуваність зовнішніх загроз підприємствам.

Економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер: з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого — є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою. В перехідні періоди розвитку економіки домінуючими є дослідження макроекономічних аспектів економічної безпеки.

Поняття «економічна безпека» пережило чимало переосмислень в економічній теорії у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які визначають процеси управління (таблиця 1.1).

Отже, поняття «економічна безпека» пройшло чимало переосмислень в економічній теорії у зв'язку зі зміною умов зовнішнього середовища і з урахуванням факторів, які визначають процеси управління.

У сучасній науковій літературі поняття «економічна безпека» досить часто виводять безпосередньо з більш загальної категорії «безпека» (переклад з грецької означає «володіти ситуацією»). У спеціальній літературі наводиться визначення безпеки як стану, при якому будь-який об'єкт знаходиться в надійній

захищеності і не піддається негативному впливу будь-яких факторів. У широкому науковому сенсі під безпекою розуміється захищеність природно-фізіологічних, соціальноекономічних, ідеально-духовних і ситуативних потреб у ресурсах, технологіях, інформації та моральних ідеалів, необхідних для життєдіяльності та розвитку населення.

Таблиця 1.1

Періоди еволюції категорії «економічна безпека»

Період	Етапи еволюції категорії «економічна безпека»
1904 р.	Президент США Теодор Рузвельт уводить поняття «національна безпека»
1930-ті рр.	Світова криза. Економічна безпека стала предметом дослідження
1960-ті рр.	Розпад колоніальної системи. Формування концепції економічної безпеки
1970-ті рр.	Економічну безпеку розглядають як важливу складову національної безпеки
1985 р.	40-ва сесія Генеральної асамблеї ООН, ухвалення резолюції «Міжнародна економічна безпека»
1987 р.	42-га сесія Генеральної асамблеї ООН, прийнято «Концепцію міжнародної економічної безпеки»
1990-ті рр.	Економічну безпеку розглядають як критерій захищеності інформаційних ресурсів підприємства
Сучасний	Розгляд економічної безпеки через призму антикризового управління організації

Джерело: узагальнено автором на основі [10]

Дослідження сутності економічної безпеки підприємства показало, що в економічній теорії і практиці не існує однозначної термінології щодо її визначення. Встановлено, що економічна безпека підприємства є характеристикою системи, що самоорганізовується і саморозвивається, тобто це стан, при якому економічні параметри дозволяють зберегти головні її властивості: рівновагу і стійкість при мінімізації загроз. Таким чином, це стан виробничокомерційної діяльності, при якому забезпечується дотримання економічних інтересів підприємства на підставі його стійкості та властивостей

системи, що саморозвивається, і попередження впливу внутрішніх і зовнішніх загроз [14].

Економічна безпека являє собою універсальну категорію, що відбиває захищеність суб'єктів соціальноекономічних відносин на всіх рівнях, починаючи з держави і закінчуючи кожним її громадянином. Економічна безпека підприємства — це захищеність його діяльності від негативних впливів зовнішнього середовища, а також спроможність швидко усунути різноманітні загрози або пристосуватися до існуючих умов, що не позначаються негативно на його діяльності. Зміст цього поняття містить у собі систему засобів, що забезпечують економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

В економічній літературі немає єдиного визначення поняття «економічна безпека підприємства». З метою систематизації та структурування необхідно провести поглиблений теоретичний аналіз досліджуваного поняття (Додаток А).

Таким чином, проаналізувавши формулювання досліджуваного поняття багатьма вітчизняними вченими, можна зробити висновок, що економічна безпека підприємства — це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх та зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства. Зміст даного поняття містить у собі систему засобів, які забезпечують конкурентостійкість та економічну стабільність підприємства, а також сприяють підвищенню рівня добробуту працівників.

З вищенаведеної інформації можна зазначити, що трактування поняття «економічна безпека підприємства» вітчизняними ц зарубіжними фахівцями відрізняється різноманітністю підходів за змістом. Візуально це відображено на рис. 1.1.

Рис. 1.1. Підходи до визначення поняття «економічна безпека»

Джерело: узагальнено автором на основі [3, с.125-134]

Головна мета економічної безпеки підприємства полягає в тому, щоб гарантувати його стабільне та максимально ефективне функціонування в теперішньому часі і високий потенціал розвитку в майбутньому.

До основних функціональних цілей економічної безпеки належать:

забезпечення високої фінансової ефективності роботи, фінансової стійкості та незалежності підприємства;

забезпечення технічної незалежності та досягнення високої конкурентоспроможності технічного потенціалу об'єкта господарювання;

досягнення високого рівня кваліфікації персоналу та його інтелектуального потенціалу, належної ефективності НДДКР;

мінімізація руйнівного впливу результатів виробничо-господарської діяльності на стан навколишнього середовища;

якісна правова захищеність усіх аспектів діяльності підприємства (організації);

забезпечення захисту інформаційного поля, комерційної таємниці й досягнення необхідного рівня інформаційного забезпечення роботи всіх підрозділів підприємства та відділів організації;

ефективна організація безпеки персоналу підприємства, його капіталу та майна, а також комерційних інтересів [4, с. 167-169].

Для економічної безпеки підприємства характерна сукупність якісних і кількісних показників, найважливішим серед яких є рівень економічної безпеки.

Рівень економічної безпеки підприємства — це оцінка стану використання корпоративних ресурсів за критеріями рівня економічної безпеки підприємства. З метою досягнення її найбільш високого рівня підприємство повинно провести роботу із забезпечення максимальної безпеки основних функціональних складових своєї роботи [5].

Чинники, що формують відповідний рівень економічної безпеки підприємства, різноманітні і в кожній галузі виробництва мають свою специфіку. Однак є загальні, типові чинники, що впливають на рівень економічної безпеки підприємства незалежно від форм власності та галузі виробництва, а саме:

Безпосередні чинники виробництва – основні чинники, які безпосередньо забезпечують діяльність виробництва. До них належать: безпосереднє розміщення підприємства (територія); наявні природні ресурси та умови їх розміщення на цій території, доступність використання та якісні показники; наявність трудових ресурсів, їх освітньо-кваліфікаційний рівень; наявна виробнича інфраструктура, можливий обсяг її використання; соціально-економічна інфраструктура і рівень матеріального достатку населення.

Стабільний попит на продукцію – чинник, який також відіграє важливу роль у рівномірному пропозиційному розвитку виробництва. Він охоплює: укладені довготермінові контракти на реалізацію продукції з її споживачами; рівень конкурентоспроможності продукції, що виробляється; якісно-гарантійні показники виробів; обґрунтовані прогнози щодо стабільності ринку певного виду продукції; державне та регіональне замовлення на виготовлену продукцію.

Надійність постачальників, передусім тих, що забезпечують постачання основної сировини і матеріалів. Для цього потрібно: мати довготермінові договори на поставку необхідної сировини і матеріалів, враховуючи терміни постачання та їх якісні показники; знати можливості постачальників і не допускати монопольності в їх поставках; для цього, як правило, потрібно мати 3–4 і більше постачальників сировини і матеріалів, щоб була гарантія стабільної

цінової політики щодо сировини, матеріалів та інших комплектуючих.

Зовнішня конкуренція на продукцію, призначену на експорт. Ця продукція має: відповідати міжнародним стандартам; за якісними показниками і сервісним обслуговуванням бути конкурентоспроможною; мати обґрунтовану та прогнозовану перспективу; бути конкурентоспроможною щодо продукції, яка імпортується в нашу країну, з метою скорочення ввезення в Україну продукції, яку можуть виготовляти вітчизняні підприємства.

Державне економічне регулювання діяльності підприємства, яке полягає: у захисті власного товаровиробника незалежно від форм власності на засоби виробництва; регулюванні державної податкової політики; сприянні виробництву, враховуючи економічні, територіальні та інші аспекти; сприянні виробництву продукції, яка ввозиться як критичний імпорт; державному замовленні на товари, які фінансуються за рахунок бюджету, і скорочення імпорту на ці товари.

Надійний захист комерційної таємниці. Держава має гарантувати таємницю на науково-технічні досягнення, розроблення нових технологій, інтелектуальну власність, ноу-хау, в тому числі й комерційні таємниці.

Компетентність керівництва підприємства. Найважливіші чинники, які можуть найбільш активно впливати на рівень економічної безпеки підприємства, – це високий професіоналізм керівництва і команди його менеджерів (висококваліфіковані кадри; система їх підготовки і форми навчання; створення для них відповідних виробничих і соціально-економічних умов).

Є й інші чинники економічної безпеки підприємства, які не пов'язані з безпосередньою виробничою діяльністю, але істотно впливають на стан виробництва. Вони пов'язані з поведінкою окремих людей, їх мораллю, духовністю [1].

Об'єкти досліджень економічної безпеки підприємства на рис. 1.2.

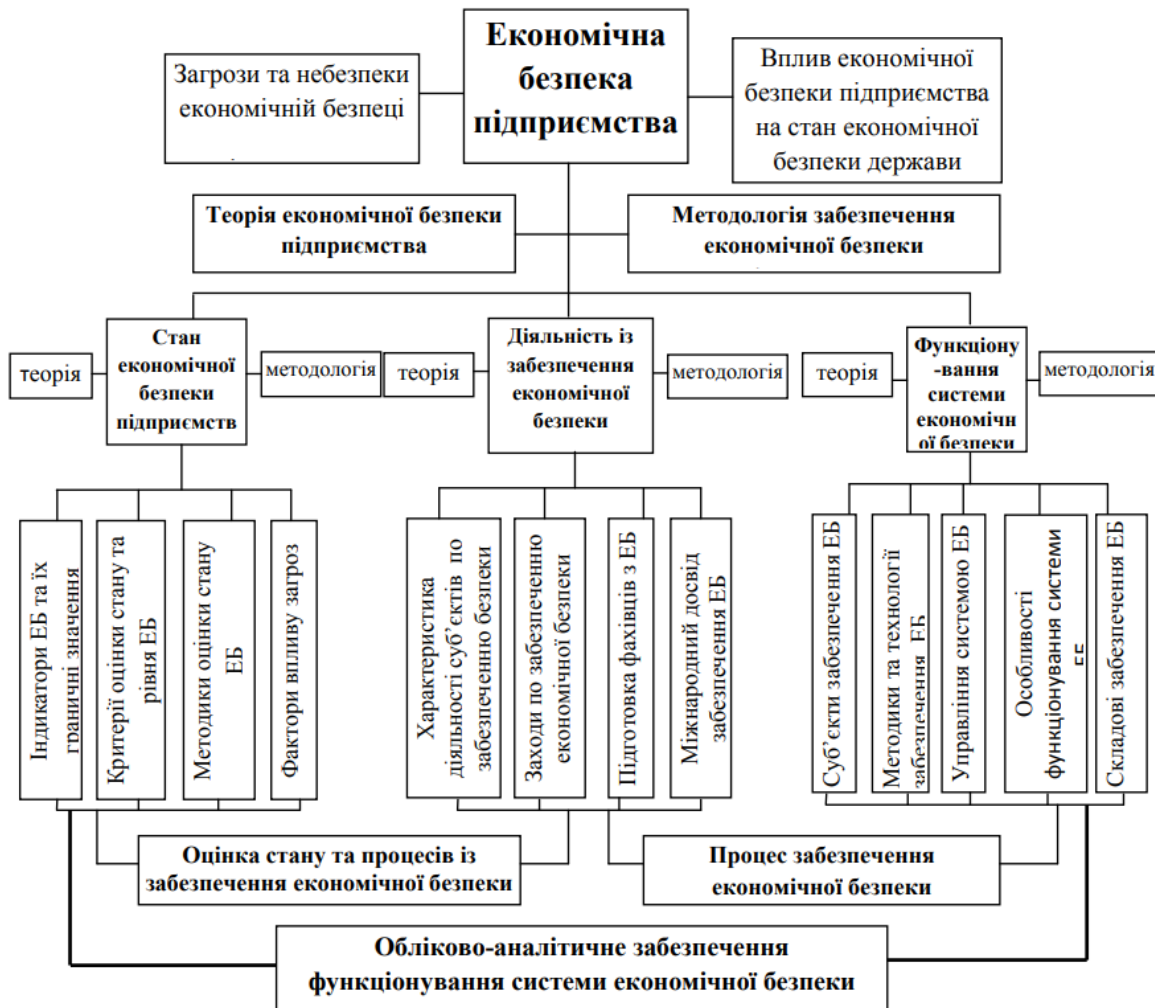

Рис. 1.2. Об'єкти досліджень економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором на основі [8, с.185-192]

Отже, економічній безпеці підприємства властивий подвійний характер — з одного боку, вона забезпечує можливість власного функціонування, з іншого є частиною (елементом) економічної безпеки системи вищого рівня і суб'єктом, що забезпечує виконання функцій регіоном, державою.

Дослідження сутності економічної безпеки підприємства показало, що в економічній теорії і практиці не існує однозначної термінології щодо її визначення. Проаналізувавши формулювання економічної безпеки підприємства багатьма вітчизняними вченими, можна узагальнити, що економічна безпека підприємства — це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх

загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства.

1.2. Система обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки підприємства

Сутність системи обліково-аналітичного забезпечення укладається в об'єднанні облікових і аналітичних операцій в один процес, здійсненні оперативного мікроаналізу й використання його результатів при моделюванні управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства. Саме тому в системі обліково-аналітичного забезпечення підприємства активно інтегруються облік, аналіз і контроль (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Складові системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки

Джерело: узагальнено автором на основі [8, с.185-192]

Базовою в системі обліково-аналітичного забезпечення є облікова система, адже саме на основі її інформації здійснюється аналіз діяльності підприємства.

Вона забезпечує формування, нагромадження, класифікацію й узагальнення необхідної інформації. Ці процедури здійснюються відповідно до встановленої методології й технологією обліку.

Як зазначають більшість авторів [1, 4, 5, 6, 7, 8], традиційна облікова система включає три види господарського обліку: оперативний, статистичний і бухгалтерський з розмежуванням останнього на два підвиди: фінансовий і управлінський. Разом з тим окремі вчені, такі як М. Пушкар і Н. Малюга, виділяють в окремий вид ще й креативний облік. Така розгалуженість видів господарського обліку пов'язана з розбіжностями цілей, які переслідують обліку (оперативні) працівники при підготовці тієї або іншої інформації.

Аналітична складова обліково-аналітичного забезпечення надає кількісну і якісну оцінку змін, які відбуваються з досліджуванним об'єктом. Вона дозволяє завчасно побачити тенденції розвитку як небажаних, так і прогресивних явищ.

Використовуючи різноманітні методики аналізу, розробляються варіанти управлінських рішень, які дозволяють нівелювати вплив негативних тенденцій і створити сприятливі умови для прогресивного розвитку підприємства. Таким чином, аналітична система — це основа для прийняття оптимальних управлінських рішень при здійсненні управління стійким розвитком підприємства і його безпекою.

Головною метою системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки суб'єкта господарювання є надання достовірної інформації для управління економічними процесами підприємства при виборі напрямків підтримки його безпеки й сталого розвитку. Виходячи із цього, основними завданнями здійснення обліково-аналітичного забезпечення є:

- діагностика фінансово-господарчого стану підприємства з метою попередження його неможливості (банкрутства);

- оцінка стану й рівня економічної безпеки власного підприємства;

- оцінка стану безпеки й фінансової надійності потенційних партнерів підприємства;

оцінка стану економічної безпеки конкурентів з метою виявлення стратегії його діяльності на ринку;

підготовка інформації для прийняття управлінських рішень щодо співробітництва з партнерами в умовах виявлених загроз і небезпек;

максимально повне й достовірне інформаційне забезпечення функціонування системи економічної безпеки;

ідентифікації ризиків і пов'язаних з ними потенційних загроз;

мінімізація ризиків пов'язаних з недостовірною обліковою інформацією;

сприяння гармонізації інтересів підприємства в цілому, як юридичної особи, і окремих співробітників, як фізичних осіб, з метою мінімізації внутрішніх загроз;

забезпечення захисту отриманої інформації, яка відноситься до комерційної таємниці підприємства.

Для ефективного використання будь-якої інформаційної системи, зокрема й обліково-аналітичної, необхідно визначити механізм її функціонування. Механізм функціонування системи обліково-аналітичного забезпечення економічної безпеки являє собою сукупність законодавчих актів, правових норм, спонукальних мотивів і стимулів, методів і засобів, за допомогою яких здійснюються цілеспрямована діяльність в області забезпечення економічної безпеки. Він визначається галузевими особливостями й специфікою підприємства, його організаційно-правовою формою функціонування, обсягом і ступенем диверсифікованості фінансово- господарчої діяльності, завданнями, які ставляться перед службою економічної безпеки, підготовленістю його персоналу, стратегією розвитку підприємства й поруч інших умов. Цей механізм забезпечує збір інформації, способи узагальнення, оцінки її вірогідності й аналізу, а також технології надання безпосереднім користувачам з метою визначення рівня й стану економічної безпеки власного підприємства або його потенційних партнерів і конкурентів, діяльність яких може вплинути на стан безпеки підприємства.

Розглядаючи механізм обліково-аналітичного забезпечення як невід'ємного компонента функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності, можна визначити його функціональні складові: інформаційну, правову, методичну, технологічну, організаційну (рис. 1.4).

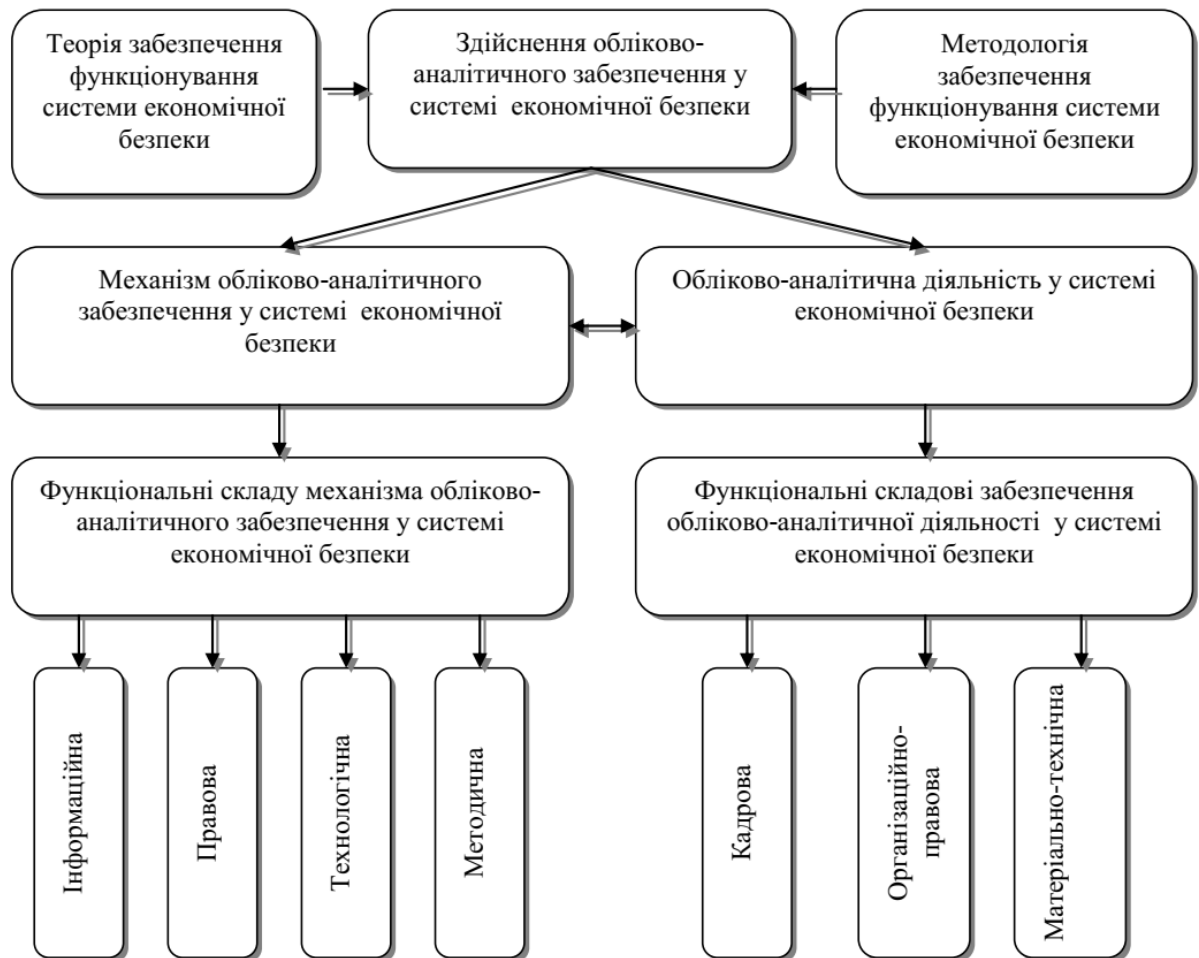

Рис. 1.4. Механізм обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки

Джерело: узагальнено автором на основі [8, с.185-192]

Інформаційна складова забезпечення передбачає збір, обробку й нагромадження інформації про фактори зовнішнього й внутрішнього середовища з метою оцінки рівня й стану економічної безпеки власного підприємства, його потенційних партнерів і конкурентів, а також формування стратегії й тактики протидії загрозам діяльності підприємства і його постійному

розвитку.

Інформаційна база, яка покладена в основу системи обліково-аналітичного забезпечення дуже багатогранна й потребує чіткого розуміння її місця й ролі відповідно до концептуальних основ щодо визначення економічної безпеки підприємства.

У найпростішому розумінні вітчизняні автори, які займаються проблематикою забезпечення економічної безпеки підприємства, трактують безпеку як розробку системи заходів з метою збереження майна й інформації суб'єкта господарювання згідно з вибраною стратегією його розвитку й дотриманні принципу безперервності діяльності [11], або ж ще більше звужують значення цього поняття й розглядають безпеку лише крізь призму захисту облікової й іншої інформації [12]. Зазначені тлумачення лише частково виражають сутність ощадливої безпеки підприємства й місця обліково-аналітичної інформації в системі її забезпечення. Більш важливим, чому захист самих облікових даних може бути надання обліково-аналітичною системою інформації про негативні наслідки діяльності підприємства, його схильність до банкрутства, маніпуляції при складанні фінансової звітності, а також здійснення розвідок щодо оцінки стану фінансової надійності потенційних контрагентів.

Правова складова передбачає формування організаційно-правового механізму функціонування обліково-аналітичного забезпечення системи економічної безпеки й включає:

чинне законодавство України, яке регламентує здійснення господарської й підприємницької діяльності, збір і одержання інформації, ведення бухгалтерського обліку, забезпечення безпеки й т.п.;

постанови Кабінету Міністрів України, які стосуються визначення порядку одержання й надання інформації, її віднесення до комерційної таємниці й т.п.;

статут підприємства й інші нормативні документи суб'єкта господарської діяльності (інструкції, положення, розпорядження й т.п.), які стосуються організації й здійснення діяльності суб'єктів забезпечення безпеки (рис. 1.5).

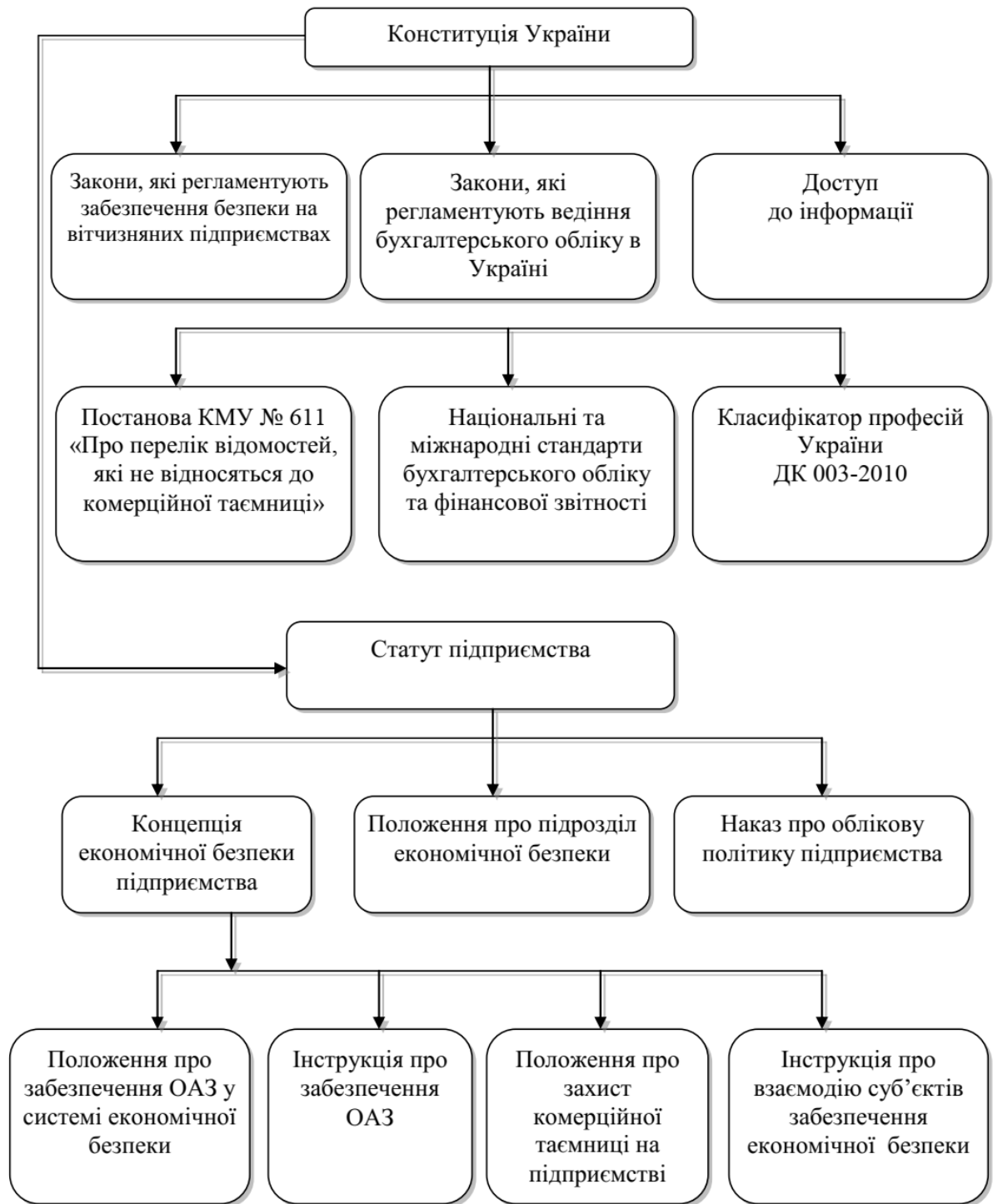

Рис. 1.5. Організаційно-правовий механізм здійснення обліково-аналітичного забезпечення функціонування системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності

Джерело: узагальнено автором на основі [8, с.185-192]

Технологічна складова обліково-аналітичного забезпечення містить у собі набір технологій (процедур), якими володіють облікові працівники або фахівці з фінансово-економічної безпеки для одержання, обробки й надання необхідної

інформації безпосереднім користувачам. Це передбачає впровадження на підприємствах автоматизованих інформаційних систем, застосування яких спонукає до використання різноманітного програмного забезпечення, сучасних засобів обчислювальної техніки й зв'язки.

Разом з тим, потрібно врахувати, що високий ступінь автоматизації обліково-аналітичної інформації підсилює ризик зниження її безпеки, підвищує її уразливість щодо деструктивних дій конкурентів і інших зацікавлених осіб. У зв'язку із цим, впроваджуючи на підприємстві автоматизовані інформаційні технології управління економічною безпекою, необхідно забезпечити відповідні системи їх захисту [3]. Необхідність у захисті обліково-аналітичної інформації від небажаних зовнішніх впливів і значних внутрішніх змін є базовою потребою підприємства.

Однак комп'ютерні програми бухгалтерського обліку, які пропонують на ринку, мають різні можливості щодо захисту даних. Якісна комп'ютерна система повинна включати такі функції щодо безпеки обліково-аналітичної інформації: розподіл доступу до функцій і даним системи шляхом авторизації користувачів по пароллю; шифрування даних; наявність контролю доступу за входом у систему даних; контроль доступу за періодичністю створення резервних (архівних) копій інформації й т.п. У якості альтернативи на вітчизняних підприємствах доцільно розробляти внутрішні графіки електронного документообігу з використанням електронного цифрового підпису, який унеможливить несанкціонований доступ до інформації й попередить її розголошення.

В основу технології обробки й надання обліково-аналітичної інформації покладена певна методика її перетворення.

Опираючись на теоретичні основи щодо формування обліково-аналітичного забезпечення й враховуючи вимоги, які висуваються до інформації системою економічної безпеки, вважаємо, що під обліково-аналітичним забезпеченням економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності слід

розуміти цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи й технології всіх видів обліку, аналізу й безпеки з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеки діяльності підприємства і його постійному розвитку.

Висновки до розділу 1

Дослідження сутності економічної безпеки підприємства показало:

1. В економічній теорії і практиці не існує однозначної термінології щодо її визначення. Проаналізувавши формулювання економічної безпеки підприємства багатьма вітчизняними вченими, можна узагальнити, що економічна безпека підприємства – це комплексна характеристика, під якою розуміють рівень захищеності всіх видів потенціалу підприємства від внутрішніх і зовнішніх загроз, що забезпечує стабільне функціонування та ефективний розвиток і потребує управління з боку керівництва підприємства.

2. Під обліково- аналітичним забезпеченням економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності слід розуміти цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи й технології всіх видів обліку, аналізу й безпеки з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеки діяльності підприємства і його постійному розвитку.

РОЗДІЛ 2

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

2.1. Облікова політика ТОВ «Будлайнсервіс» щодо забезпечення економічної безпеки

У зв'язку з приведенням національної системи бухгалтерського обліку у відповідність до вимог ринкової економіки та міжнародних стандартів фінансової звітності, господарюючим суб'єктам надається все більше самостійності в організації бухгалтерського обліку, яка реалізується за допомогою розробки та подальшого дотримання облікової політики.

Облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, що використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності [5].

Тобто це вибір самим підприємством певних способів і методів ведення бухгалтерського обліку, виходячи з чинних нормативних документів та особливостей діяльності. Таким чином, облікова політика надає можливість використовувати різні варіанти відображення фактів господарського життя залежно від поставлених цілей. Ця перевага сучасного обліку криє й першу загрозу: помилки при формуванні облікової політики. Наприклад, обрання методу нарахування амортизації, що не відповідає техніко-економічним характеристикам об'єкта (об'єктів) основних засобів або необґрунтований розподіл загальновиробничих витрат за центрами відповідальності, що впливає на формування собівартості та, в подальшому, на конкурентоспроможність продукції. Значно впливає на фінансовий результат діяльності основа (або основи) оцінки, обрані в обліковій політиці (наприклад, історична собівартість, поточна вартість, чиста вартість реалізації, справедлива вартість або сума очікуваного відшкодування).

В основу здійснення діяльності покладені принципи організації

бухгалтерського обліку, фінансового аналізу й економічної безпеки, які не суперечать один іншому й утворюють систему принципів по забезпеченню економічної безпеки підприємства (табл. 2.1).

Таблиця 2.1

Принципи організації бухгалтерського обліку з метою забезпечення економічної безпеки підприємства

Принцип організації обліку	Суть принципу організації обліку	Принцип забезпечення економічної безпеки
Випереджального відображення	Передбачає попереднє прогнозування найбільш можливого стану досліджуваних об'єктів, які роблять істотний вплив на фінансовий стан підприємства	Пріоритет заходів попередження
Цілісності	Передбачає розгляд системи облікових даних як цілісного інформаційного організму для забезпечення стабільного функціонування підприємства	Системності
Всебічності	Передбачає облік усіх внутрішніх зв'язків і відносин у системах обліку, а також усіх факторів, які впливають на їхнє функціонування	
Безперервності	Передбачає послідовну побудову облікового процесу для вирішення конкретних завдань	Безперервності
Прямотоковості	Передбачає раціональну організацію інформаційних потоків між учасниками облікового процесу	Координації й взаємодії
Субординації	Передбачає ієрархічну побудову елементів і відносин за заздалегідь чітко встановленими відносинами	Підконтрольності
Компетентності	Передбачає професіоналізм у вирішенні питань по обліковому забезпеченню	Компетентності
Комплексності	Використання всіх наявних засобів у забезпеченні обліковою інформацією, необхідної для стабільного функціонування й розвитку підприємства	Комплексності
Безпеки й контролю бухгалтерських і аналітичних даних	Передбачає розмежування інформації зі сфер доступу з метою запобігання загрозам при існуванні заходів закритого характеру, відомих обмежень кількості фахівців	Об'єднання відкритості із закритістю

Джерело: узагальнено автором

Облікова політика також регламентує форми облікової праці, що здатні гарантувати контроль не тільки за відповідністю облікової інформації дійсності,

а й її збереження. Загрозою для діяльності підприємства є неякісна інформація, що впливає на прийняття управлінських рішень або стає приводом для конфліктів з боку контролюючих органів, власників, контрагентів. Прикладом того є Enron Corporation, яка з компанії, що займала одне з перших місць у світі в галузі енергетики збанкрутувала у наслідок сфальсифікованої інформації за допомогою бухгалтерського шахрайства[6].

Загрозою для економічної безпеки є розголошення інформації, що містить у собі комерційну таємницю. Але, закритість інформації, що повинна бути публічною, також є загрозою для ефективності діяльності підприємства.

Наведені загрози підтверджують наявність прямого зв'язку між обліковою політикою та економічною безпекою. Але підтримка економічної безпеки спонукає до вдосконалення вибору способів та методів відображення господарських фактів та їх економічної доцільності при формуванні облікової політики, що вказує на наявність зворотного зв'язку. Наприклад, одним з елементів облікової політики, згідно з Методичними рекомендаціями [7], має бути затверджений порядок контролю за господарськими операціями. Також, у відповідності до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [5] облікова політика повинна містити об'єкти і періодичність проведення інвентаризації, виконуючи тим самим функцію контролю за майном підприємства та запобіганню зловживань, розкрадання, що усуває зниження рівня економічної безпеки. Таким чином, система внутрішнього контролю, що сформована обліковою політикою, може бути потужним засобом для запобігання як зовнішнього, так й внутрішнього впливу.

У зв'язку з цим стає очевидним той факт, що облікова політика підприємств повинна переглядатись з урахуванням необхідності забезпечення системи економічної безпеки. Такі зміни облікової політики повинні бути комплексними, але однією з її цілей повинна стати мінімізація або нейтралізація внутрішніх і зовнішніх загроз. Таким чином, напрямок дій із забезпечення економічної безпеки в обліковій політиці являє собою складну систему аналізу,

та рішень в областях фінансового, управлінського обліку і економічної безпеки, що створює сприятливі умови для ведення бізнесу та досягнення його цілей. «Облікова політика – це, в підсумку, засіб визначення легальним способом розмір прибутку, який є бажаним. Тому, правильне обрання облікової політики у більшості визначає ефективність всієї господарської діяльності» [8].

Облікова політика закладає основу економічної безпеки у сфері фінансово-економічного управління. Враховуючи це, необхідно звернути увагу на розкриття місця та завдань облікової політики в системі управлінського обліку. Крім того, відсутність методики складання, структури та змісту облікової політики управлінського обліку спрямовує на подальше дослідження вказаного напрямку.

Ефективність сформованої облікової політики багато в чому залежить від чіткості сформованих та продуманих її складових, які відображають систему ведення бухгалтерського обліку, оподаткування та управління підприємством. Облікова політика має бути тим інструментом, який забезпечує оптимальну будову всіх облікових підсистем, що спрямовані на формування фінансової, податкової, управлінської інформації.

Саме тому, ефективно побудована облікова політика повинна будуватись із дотриманням таких основних принципів:

достовірності (інформація будується на основі норм і положень, що закріплені в обраній обліковій політиці та відображається в облікових регістрах, фінансовій звітності, вона повинна бути повною, достовірною і неупередженою для всіх зацікавлених користувачів);

достатньої інформативності (інформація, яка подається в обліку, повинна в повному обсязі відображати сутність господарських операцій);

оптимальності (вибір таких методів і процедур, які забезпечують оптимальне використання наявних ресурсів на підприємстві);

відповідності та нарахування доходів і витрат;

оптимізації (забезпечення такої оптимальної системи оподаткування, яка

була б обґрунтованою та відповідала особливостям діяльності кожного конкретного підприємства);

результативності (орієнтація на досягнення поставлених стратегічних та тактичних цілей);

страхування підприємства від небезпек і загроз втрати значної суми коштів (в першу чергу, це ризик неповернення дебіторської заборгованості, неефективний вибір методів оцінки і обліку практично всіх фінансових інструментів, інші аналогічні ситуації).

2.2. Організація і методика первинного та зведеного обліку як інструмента забезпечення економічної безпеки підприємства

Система бухгалтерського обліку є своєрідним механізмом підготовки та відображення інформації про майнове та фінансове становище підприємства. Тобто облік - це з'єднувальна ланка між господарською діяльністю і особами, які приймають рішення. Саме він є джерелом інформації, яка необхідна користувачам. Завдяки цій інформації внутрішні та зовнішні її користувачі мають уявлення про реальний стан справ на підприємстві.

Облік - є головним чинником забезпечення: одержання повної та правдивої інформації про господарські процеси шляхом хронології, синтетичності та аналітичності фіксації фактів господарського життя; контролю за: наявністю та рухом майна, раціональним використанням всіх видів ресурсів, структурою капіталу, вчасним виконанням зобов'язань, засобом: виявлення дійсного стану активів та капіталу шляхом проведення інвентаризації, скорочення сумнівних боргів та безнадійної дебіторської заборгованості; недопущення помилок або шахрайства; вчасного попередження про негативні факти в господарській діяльності; виявлення і мобілізації резервів, розробки заходів щодо їх використання; квантифікації фінансових результатів діяльності; контролю за дотриманням законодавства у сфері фінансово-господарського права;

перерозподілу ресурсів у народному господарстві тощо.

Методична база ведення бухгалтерського обліку складається з використання облікових документів та документообігу, інвентаризації, оцінки, калькулювання, виконання розрахунків, відображення господарських операцій, контролю, звітності.

У сучасних умовах документи виступають лоцманом будь-якого бізнесу, який допомагає правильно оцінити умови бізнес-середовища, усвідомити мету й завдання майбутньої діяльності й відшукати нові шляхи й способи їх вирішення. Вона є визначальним чинником, який характеризує рівень ризику або безпеки підприємницької діяльності. Більш висока поінформованість (за умови, що інформація достовірна) дозволяє мінімізувати ризики й створити конкурентні переваги.

Центральне місце в складі інформаційного забезпечення економічної безпеки підприємства приділяється обліковій інформації, під якою розуміють економічні відомості про осіб, факти, явища й процесах, які відбуваються в будь-якому господарюючому суб'єктові, отримані в результаті обліку, аналізу й синтезу. Для ефективного управління господарськими процесами при забезпеченні безпеки підприємства ця інформація повинна бути відповідним чином захищена й використовуватися для прийняття тактичних управлінських рішень і вирішення стратегічних завдань власниками й менеджерами.

Облікова інформація являє собою економічну модель взаємозв'язку між системою економічної безпеки, інформаційним ресурсом якої вона є й інформаційними процесами в середині підприємства. У якості інформаційного ресурсу обліково-аналітична інформація виступає у двох основних ролях: з однієї сторони вона розкриває структуру функціонування системи економічної безпеки й лежить в основі діяльності фахівців з безпеки, а з іншого – визначає характер процесів, які протікають у цій системі.

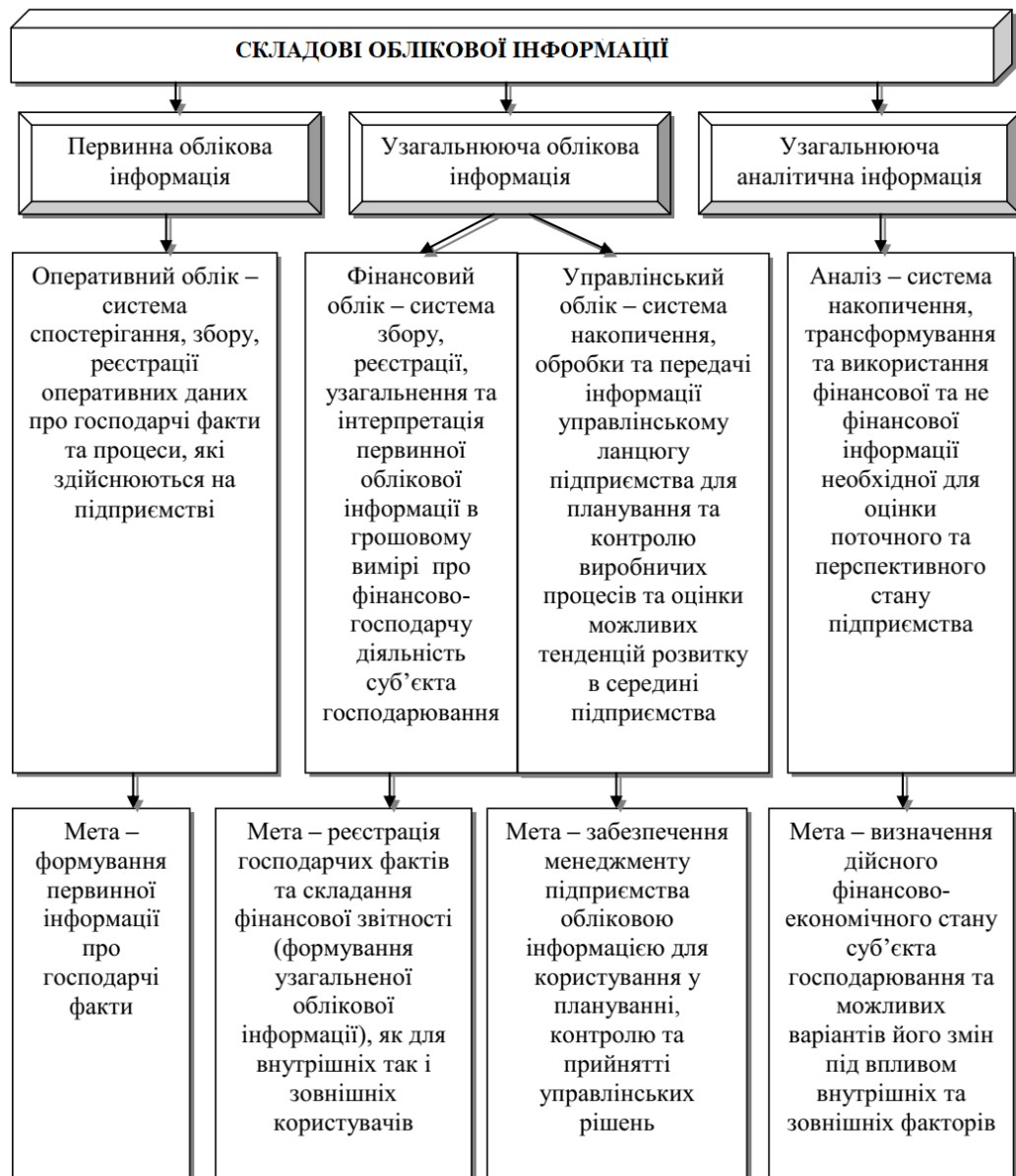

Рис. 2.1. Складові облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Джерело: узагальнено автором

Оперативний облік використовується для спостереження й контролю над окремими операціями й процесами на найважливіших ділянках господарської діяльності з метою управління ними на момент їх здійснення. Зокрема, за допомогою оперативного обліку реалізується контроль над виконанням договорів поставки товарно-матеріальних цінностей, використанням робочого часу, устаткування й техніки, випуском і реалізацією продукції й т.п. [24].

Відмінною особливістю оперативного обліку є оперативність одержання інформації, яка є дуже важливою для системи економічної безпеки, адже впливати на зміни в господарських процесах можна лише володіючи своєчасною інформацією. Крім цього даний вид обліку передбачає вимір операцій і процесів натуральними показниками, що робить інформацію оперативного обліку, корисної при оцінці рівня й стану економічної безпеки не тільки власного підприємства, але і його можливих

Бухгалтерський облік фіксує й накопичує всебічну синтетичну (узагальнюючу) облікову інформацію про діяльність господарюючого суб'єкта і його підрозділах за певний період часу. Згідно з Національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку, облікова інформація являє собою інформацію про стан, структуру й рух майна організації й джерелах його утворення, господарські процеси, і результати фінансової й виробничо-господарської діяльності організації [25].

Головною метою надання інформації фінансового обліку відповідно до національних стандартів бухгалтерського обліку й міжнародних стандартів фінансової звітності є забезпечення користувачів відкритою, достовірною й повною інформацією про фінансовий стан і результатах діяльності підприємства [25]. Ця інформація необхідна, у першу чергу, широкому колу зовнішніх користувачів для прийняття економічно обґрунтованих управлінських рішень у сфері економічної безпеки щодо співробітництва з окремими контрагентами.

Саме вірогідність є основною якісною характеристикою облікової інформації, яка сприяє зниженню ризику впливу зовнішніх і внутрішніх загроз на економічну безпеку підприємства. При цьому інформація вважається достовірною, якщо вона не містить істотних помилок, є неупередженою, і користувачі можуть покластися на неї настільки, наскільки вона відображає або, як можна чекати, буде відображати реальний стан справна підприємстві.

Разом з тим, як показує досвід господарювання вітчизняних підприємств в умовах сьогодення, більшість українських бухгалтерів і фінансових менеджерів

у своїй практичній діяльності націлені на формування показників, які враховують інтереси керівництва, при цьому спотворюючи дані надані у фінансовій звітності. У результаті, з одного боку, для всіх зацікавлених користувачів дані цієї звітності повністю відкриті а, з інший, не завжди дають повну й достовірну картину реального стану фінансово-господарчої діяльності суб'єкта господарювання, яке є однією з головних загроз економічної безпеки контрагентів, які з ним співробітничать.

Дані фінансового обліку відображають ретроспективну інформацію про події й операції, які вже відбулися, тобто на які неможливо вплинути й будь-яким образом змінити їхній хід і наслідки. Однак, для виключення можливості нанесення шкоди фінансовим, матеріальним, інтелектуальним і інформаційним ресурсам суб'єкта господарювання потрібна релевантна інформація, на основі якої можна здійснювати спостереження за поточною ситуацією й передбачати наслідки фінансово-господарчої діяльності в майбутньому.

Релевантною є майбутня (прогностична) інформація, яка може бути змінена під впливом певних управлінських рішень. Саме таку інформацію надає управлінський (внутрішньогосподарський) облік. Крім цього дані управлінського обліку носять закритий характер не тільки для зовнішніх користувачів інформації, але й для персоналу самого підприємства, який не має прямого відношення до рішення тієї або іншої проблеми, що значно підвищує її конфіденційність.

Використання принципів управлінського обліку при підготовці облікової інформації передбачає зміну функціональної спрямованості цієї інформації, перетворюючи її з інструмента, який фіксує події і явища, в інструмент активного впливу на економічну діяльність організації з метою

«запобігання негативних результатів господарської діяльності організації й виявлення внутрішньогосподарських резервів забезпечення її фінансової стійкості» [26]. Таке бачення облікової інформації вимагає визначення місця й ролі цього фактору серед інших позитивних факторів забезпечення економічної

безпеки організації і його впливу на захист організації від дії руйнівних чинностей.

Узагальнення облікової інформації з метою забезпечення економічної безпеки підприємства і його стабільного розвитку необхідно здійснювати в наступних цілях:

з метою використання її для попередження небажаних зовнішніх і внутрішніх загроз ефективної діяльності, фінансової стійкості й незалежності підприємства. Така інформація повинна бути гнучкою (релевантною) і носити прогностичний характер;

з метою створення системи захисту самої інформації. Така інформація повинна носити закритий характер, вона не повинна розголошуватися або використовуватися з метою нанесення матеріального або іншого шкоди підприємству і її власникам;

з метою недопущення скривлень і маніпуляцій показників фінансової звітності. Такі дані повинні бути достовірними, характеризувати реальну вартість активів і зобов'язань і розкривати інформацію про можливі ризики пов'язаних з діяльністю підприємства для потенційних партнерів.

Формування облікової інформації відбувається на основі даних оперативного, фінансового й управлінського обліку, а також інформації отриманої з альтернативних джерел, серед яких найпоширенішими є:

аудиторські висновки здійснені незалежним аудитором або фахівцем підрозділу внутрішнього аудита підприємства;

видання центральних і регіональних органів управління статистики України. У них приводяться усереднені показники по окремих видах економічної діяльності;

періодичні офіційні видання державних органів і структур, видання Державної комісії із цінних паперів і фондовому ринку, відомчі збірники, які містять інформацію про фінансові й економічні показники;

офіційні сайти державних структур, комітетів і міністерств, на яких

публікується річна фінансова звітність і т.п.

Первинна інформація в результаті обробки в системі бухгалтерського обліку перетворюється в узагальнену облікову інформацію, яка втримується у фінансових, статистичних і внутрішніх звітах. Узагальнена облікова інформація й інформація отримана зі статистичних джерел після її перевірки щодо вірогідності є базою для аналізу й синтезу. Узагальнена належним чином аналітична інформація є основою для прийняття управлінських рішень щодо стану й рівня економічної безпеки суб'єкта господарювання, ефективності його діяльності й прогнозування заходів захисту від впливу зовнішніх і внутрішніх загроз (рис. 2.2).

При цьому обмін інформацією між системами спостереження, аналізу й прийняття управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства здійснюється по п'ятьома каналам: спостереження-облік; облік-звітність; звітність-оцінка вірогідності інформації; оцінка вірогідності інформації- аналіз; аналіз-прийняття рішення.

Щоб виступати одним з основних внутрішніх ресурсів у забезпеченні економічної безпеки облікова інформація повинна виділятися певними властивостями.

Проведені дослідження із цього питання дають можливість констатувати неоднозначність поглядів на склад якісних характеристик, які властиві обліковій інформації (табл. 2.1).

Достовірною є облікова інформація, якщо вона не містить істотних помилок і суб'єктивізму, а користувачі можуть покластися на неї в тій мірі, у якій вона повно й об'єктивно відображає реальний стан речей на підприємстві.

Своєчасною є облікова інформація, якщо вона корисна для ухвалення управлінського рішення й використана перш, ніж втратить здатність впливати на це рішення.

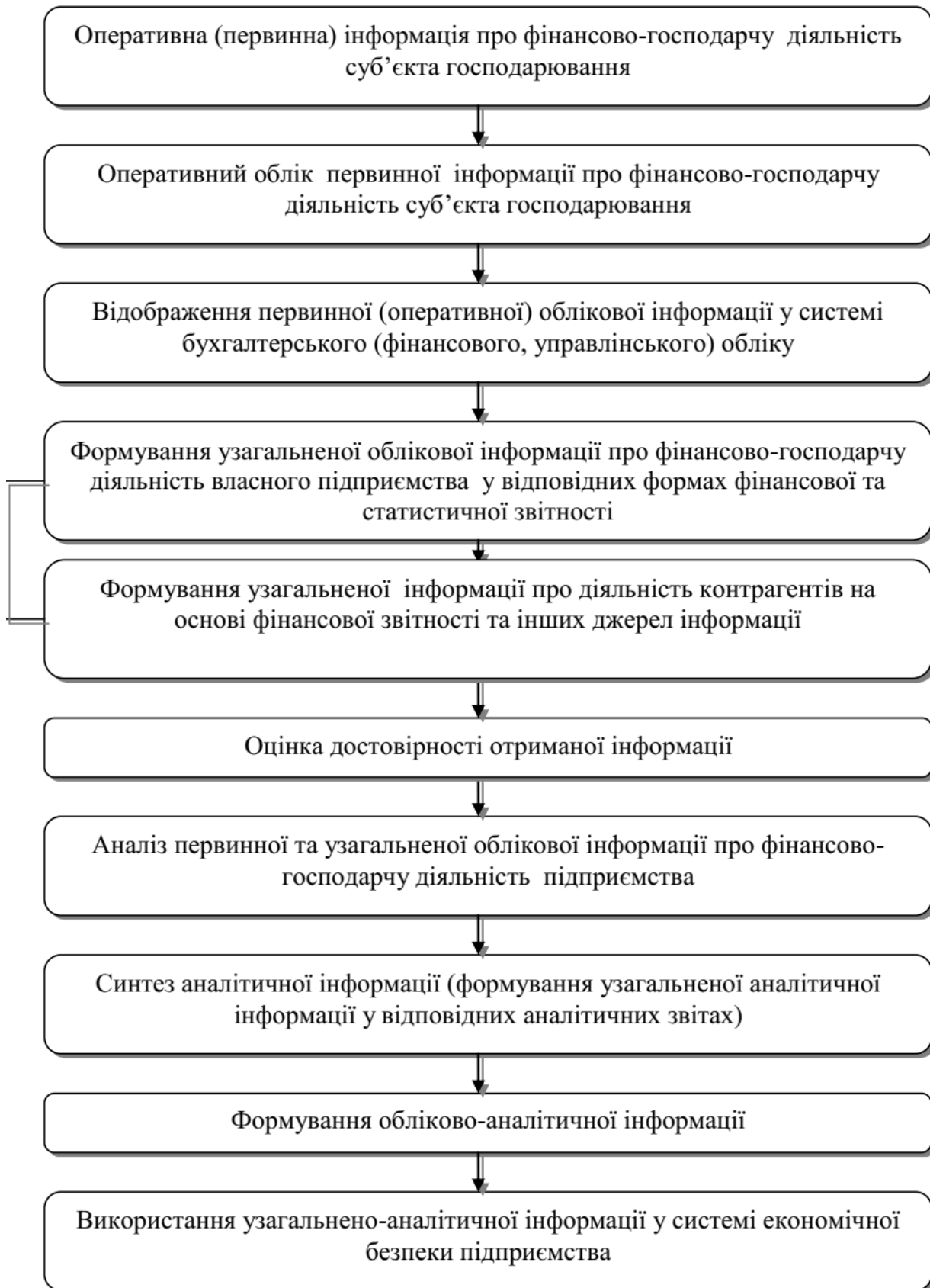

Рис. 2.2. Процес формування облікової інформації в системі економічної безпеки підприємства Джерело: узагальнено автором

Таблиця 2.1

Якісні характеристики, якими володіє облікова інформація в системі забезпечення економічної безпеки підприємства

Характеристика	Автор			
	Н.Зубок	А.Судоплатов	С.Галузіна	Авторський підхід
Вірогідність	v	v	v	v
Своєчасність	v	v	v	v
Конфіденційність		v	v	v
Повнота	v		v	
Релевантність				v
Конкурентоспроможність				v
Багатофункціональність	v	v		

Джерело: узагальнено автором

Як випливає із таблиці 2.1 загальними для всіх авторів є дві якісні характеристики облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки – це своєчасність і вірогідність.

Конфіденційною є облікова інформація, яка містить у собі перелік відомостей, які представляють комерційну таємницю.

Повною є облікова інформація, якщо вона відображає всі факти фінансово-господарчої діяльності на основі дотримання принципів раціонального ведення обліку (витрати на здійснення облікових робіт повинні бути нижче, чим отримані вигоди від використання облікової інформації).

Релевантною є майбутня (прогностична) облікова інформація, яка може бути змінена під впливом певних управлінських рішень у системі економічної безпеки підприємства.

Конкурентоспроможною є облікова інформація, яка виступає додатковим корпоративним ресурсом підприємства, без якого функціонування системи забезпечення його економічної безпеки неможливо.

Багатофункціональною є облікова інформація, яка дохідлива для розуміння, як безпосередніх користувачів, так і для зацікавлених осіб, які

не володіють спеціальним бухгалтерським або економічною освітою.

Інші характеристики інформації хоча й не є загальною для зазначених авторських підходів, але не менш важливі при забезпеченні економічної безпеки.

2.3. Звітність як інформаційна база економічної безпеки підприємства

Процес господарської діяльності ТОВ «Будлайнсервіс», призводить до отримання результату, який цікавить певне коло осіб - користувачів фінансової інформації. Для їх інформування складається звітність, де представлена інформація про фінансовий стан підприємства: наявність фінансових ресурсів підприємства, їх розподіл і використання, дані про фінансові результати (прибутки або збитки), наявність та рух власного і позикового капіталу, грошові потоки, стан дебіторської і кредиторської заборгованості, стан та зміну основних і обігових коштів, нематеріальних активів.

У більшості випадків керівники підприємств повністю довіряють підготовку звітів працівникам бухгалтерії. Керівникам підприємств не обов'язково знати методи складання фінансової звітності, методичку обліку господарських операцій, проте кожен керівник повинен володіти інформацією, що представлена у фінансовій звітності, так як, підписуючи ці документи, він несе відповідальність за їх достовірність.

Сучасний керівник підприємства повинен бути впевнений в правильності і реальності бухгалтерського балансу та інших форм фінансової звітності, вміти «читати» звітні показники та оцінити фінансовий стан підприємства: ліквідність, платоспроможність, фінансову стійкість і рентабельність підприємства та їх зміну порівняно з минулим роком, «бачити» їх причини. Це дасть можливість здійснювати ефективне управління підприємством.

Фінансова звітність є логічним завершенням облікових процедур суб'єктів господарювання. У вітчизняних нормативних документах визначені поняття

фінансової звітності, її структура, зміст форм, вимоги, а також вказані внутрішні і зовнішні користувачі. Крім розглянутих визначень фінансової звітності є й інші, але всі вони в більшій чи меншій мірі відображають її ознаки, які вказують на те, що фінансова звітність - це:

структуроване уявлення фінансового стану та операцій, здійснених організацією;

система показників, які характеризують результати господарської діяльності за звітний період;

Вони діляться на чотири основні групи.

Група 1. Показники, які характеризують загальноекономічний розвиток країни. Вони є основою здійснення моніторингу зовнішнього фінансово-економічного середовища функціонування підприємства при прийнятті стратегічних рішень в області економічної безпеки (стратегії забезпечення захисту економічних інтересів від зовнішніх загроз, визначення системи перспективних цільових показників економічної безпеки).

Група 2. Показники, які характеризують кон'юнктуру фінансового ринку. Їх використовують для прийняття управлінських рішень щодо захисту фінансових інтересів в області формування портфеля довгострокових фінансових інвестицій, здійснення короткострокових фінансових інвестицій, залучення кредитів і деяких інших аспектів економічної безпеки.

Група 3. Показники, які характеризують діяльність контрагентів і конкурентів. Вони використовуються в основному для прийняття оперативних управлінських рішень щодо захисту економічних інтересів від зовнішніх загроз.

Група 4. Нормативно-регулюючі показники.

Сукупність різних форм звітів, що містять інформацію, яка відображає окремі складові діяльності суб'єктів господарювання і використовується користувачами для прийняття ділових інвестиційних та управлінських рішень.

Досить детальне регламентування формування фінансової звітності, в першу чергу, викликане необхідністю попередження загрози економічної

безпеки не тільки окремих підприємств, але й цілих галузей.

Науковець О.М. Транченко звертає увагу на те, що звітність – засіб посилення фінансової безпеки [6]. Аналіз окремих джерел [7] показує, що існує ряд випадків з економічної практики підприємств, коли завищення балансової вартості активів і зобов'язань через надмірне застосування слушної вартості приводить до «роздування» балансу.

В свою чергу, структурні особливості основних форм річної звітності підприємств дають змогу оцінити активи підприємства в розрізі оборотних і необоротних та джерела їх формування у розрізі власних і залучених. Модель фінансової звітності ТОВ «Будлайнсервіс» представлено на рис 2.3.

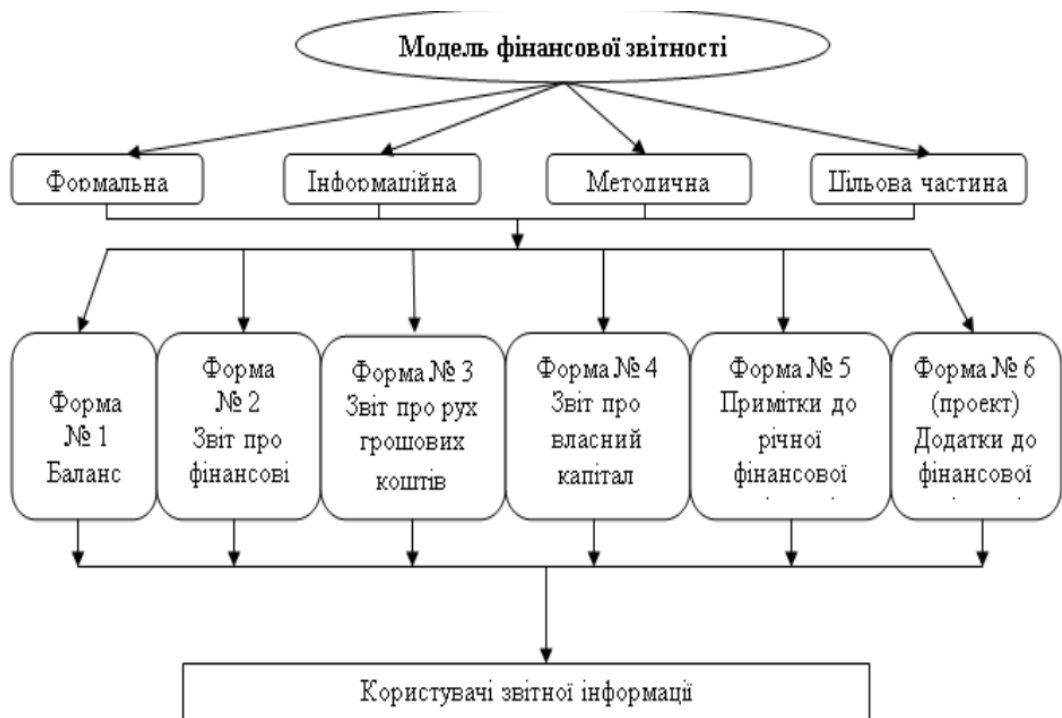

Рис. 2.3. Модель фінансової звітності ТОВ «Будлайнсервіс»

Джерело: узагальнено автором

Достовірність є важливою якісною характеристикою інформаційної бази, яка знижує ризик впливу зовнішніх і внутрішніх загроз фінансовій безпеці. В той же час інформація є достовірною, коли вона не містить суттєвих помилок, відображає реальний фінансовий стан суб'єкта підприємництва. Достовірності

фінансової звітності сприятиме своєчасне проведення інвентаризації активів, майна, коштів, розрахунків тощо, причому слід приділяти увагу на рівні Служби економічної безпеки підприємства питанню контролю за правильністю формування доходів, витрат і результатів діяльності, додержанню правил ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, виявленню впливу елементів облікової та фінансової політики на результативність діяльності підприємства.

Отже, звітність відображає і дає змогу оцінювати результати діяльності, прогнозувати напрямки підвищення ефективності, сприяє розробці й прийняттю виважених управлінських рішень, тому її слід розглядати не лише як інструмент забезпечення ефективного управління на всіх рівнях, але і як потужну інформаційну базу, що безпосередньо сприяє економічній безпеці господарюючих суб'єктів галузі та держави в цілому.

Висновки до розділу 2

1. Бухгалтерський облік виступає внутрішнім ресурсом при забезпеченні економічної безпеки. Тому відповідно до концептуальних основ економічної безпеки в обліковій політиці ТОВ «Будлайнсервіс» повинні бути розриті такі питання: система захисту інформації з метою недопущення її знищення, фальсифікації, розголошення або використання з метою нанесення матеріальної й іншої шкоди підприємству і її власникам. Останнє стосується лише тих даних, які містять комерційну таємницю. Звітна інформація, яка офіційно оприлюдниться в такому захисті не має потреби, оскільки вона повинна бути доступною для будь-якого користувача.

2. Є дві якісні характеристики облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки – це своєчасність і вірогідність. Інші характеристики інформації хоча й не є загальною для зазначених авторських підходів, але не менш важливі при забезпеченні економічної безпеки.

3. На формування економічної безпеки підприємства впливає організація

бухгалтерського обліку. Тому по-новому розглядаються питання управління підприємством як суб'єктом ринкових відносин, його можливостей пристосовуватися до динамічних умов ринку. Для того, щоб говорити про економічну безпеку підприємства, необхідно створити передумови для її забезпечення. Слід базуватися на ефективній системі заходів із необхідним правовим, економічним, організаційним та інформаційним забезпеченням. Це передбачає формування оптимальної структури бухгалтерської служби з цілісним використанням органів безпеки; оцінку існуючих економічних зв'язків, зокрема і міжнародних, та прийняття управлінських рішень про їх збереження чи наступний розвиток.

4. Звітність відображає і дає змогу оцінювати результати діяльності, прогнозувати напрямки підвищення ефективності, сприяє розробці й прийняттю виважених управлінських рішень, тому її слід розглядати не лише як інструмент забезпечення ефективного управління на всіх рівнях, але і як потужну інформаційну базу, що безпосередньо сприяє економічній безпеці господарюючих суб'єктів галузі та держави в цілому.

РОЗДІЛ 3

АНАЛІЗ РІВНЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ТОВ

«БУДЛАЙНСЕРВІС»

3.1. Аналіз економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс»

Об'єктом дослідження є будівельна організація ТОВ «Будлайнсервіс». Основною метою підприємства є здійснення повного комплексу послуг з будівельної діяльності та реконструкції будівельної інфраструктури, а також будівництво житлових і нежитлових будівель, інші будівельно-монтажні роботи, інші роботи із завершення будівництва, діяльність у сфері інжинірингу, геології та геодезії, надання послуг технічного консультування в цих сферах.

Аналіз економічної безпеки підприємства здійснимо за її ключовими складовими.

Фінансова складова економічної безпеки. Насамперед розглянемо показники операційної діяльності підприємства з точки зору фінансової безпеки (див.табл.1).

Згідно проведеного аналізу можна стверджувати, що за фінансовою складовою підприємство має позитивні результати, проте не за усіма показниками. Так викликає певне занепокоєння фінансовий результат діяльності до оподаткування, який поступово знижується, хоча витрати на 1 грн. реалізованих послуг залишаються стабільно стійкими. Це може свідчити про певне зростання собівартості послуг, що дійсно відбулося на підприємстві, враховуючи підвищення комунальних платежів та електроенергії. Особливо під час монтажних робіт та будівельної діяльності щодо зварювання конструкцій має місце зростання витрат на роботи через зростання вартості електроенергії. Зросли у ціні і відповідні будівельні матеріали. Також присутнє зростання обсягів зростання будівельних послуг, однак такі дані свідчать про зростання їх ціни у підрядників та для замовників. Обсяги ж виконання робіт у натуральному вираженні залишаються стабільними з незначними коливаннями. Це потребує

певних заходів з забезпечення економічної безпеки та встановлення цільових параметрів досягнення. Загалом порівнюючи зростання собівартості за темпом приросту у 2021 р. вона зросла на 0,49%, при цьому обсяг реалізованих послуг та чистий дохід зросли на 0,47, що може також бути сигналом для підприємства щодо введення заходів зі зниження собівартості продукції (рис. 3.1).

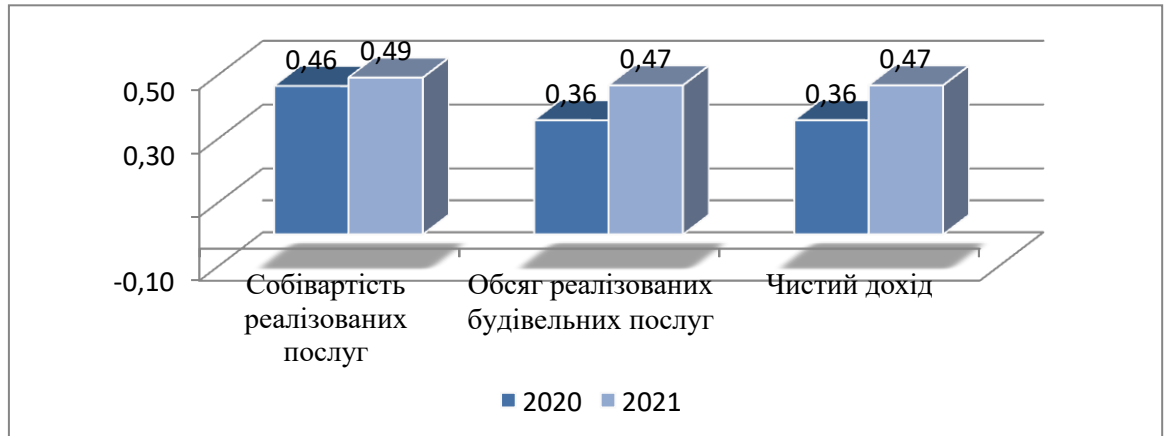

Рис. 3.1 Темп приросту собівартості, обсягів реалізованої продукції, чистого доходу за фінансовою складовою економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс».

Джерело: розраховано за даними підприємства

Проаналізуємо динаміку операційних витрат ТОВ «Будлайнсервіс» за данимитаблиці 1.

Аналіз динаміки операційних витрат дав змогу визначити, що на підприємстві зростають матеріальні витрати, і це є не сприятливим показником для економічної безпеки, враховуючи попередньо проаналізована собівартість та прибутки підприємства. Тому слід звернути увагу на цей показник. На підприємстві по відношенню 2021 р. до 2020 р. зросли амортизаційні відрахування, оскільки було придбано автомобіль зі змішування бетону – бетонозмішувач.

Відрахування на соціальні заходи у 2021 р. зменшились на -22 тис. грн., що пов'язано з відтоком персоналу та зниженням рівня середньої заробітної плати.

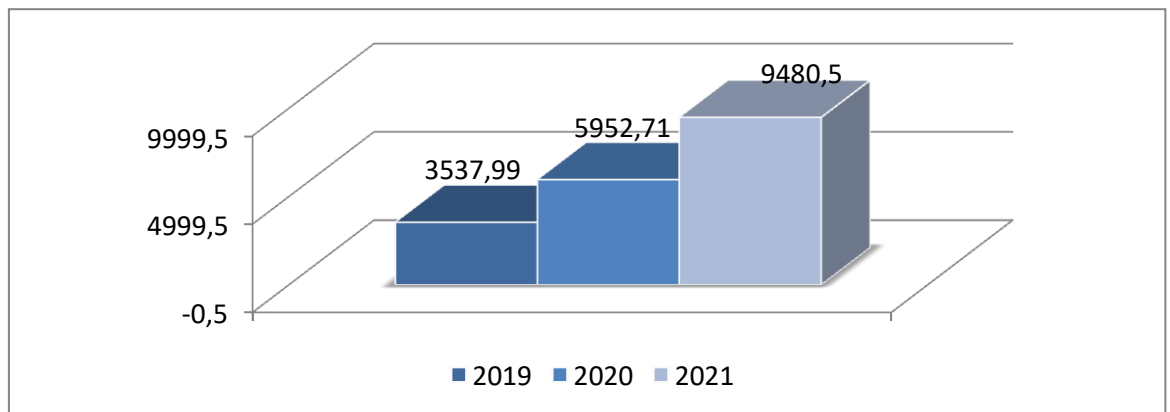

Рис.3.2 Динаміка операційних витрат ТОВ «Будлайнсервіс».

Джерело: розраховано за даними підприємства

Загалом на підприємстві простежується зростання операційних витрат (рис.3.2), щовизначає необхідність аналізу їх структури.

Здійснимо аналіз структури операційних витрат ТОВ «Будлайнсервіс» за даними табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Аналіз структури операційних витрат ТОВ «Будлайнсервіс»

Показники	Роки			Абсолютне відхилення	
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020
Матеріальні витрати	19,8	16,3	17,1	-3,5	0,8
Витрати на сплату праці	30,1	23,0	13,8	-7,1	-9,2
Відрахування на соціальні заходи	11,6	8,9	5,3	-2,7	-3,5
Амортизація	3,6	2,6	4,6	-1,0	2,0
Інші операційні витрати	35,0	49,3	59,2	14,3	9,9
Разом	100,0	100,0	100,0	0,0	0,0

Джерело: розраховано за даними підприємства

Як можна побачити значну частку у структурі витрат мають інші операційні витрати підприємства (додаток А.1).

Зазначене пов'язано з тим, що підприємство здійснює ще й проекту діяльність, яка включається до проведення досліджень та розробок на підприємстві. Підприємство здійснює переоцінку запасів, які знецінюються, що також входить до цих витрат. Будівельні матеріали для таких специфічних робіт

як будівництво вертолітних площадок закупаються з-за кордону, тому підприємство втрачає від операційної курсової різниці (від зміни курсу валюти за операціями, активами і зобов'язаннями, що пов'язані з операційною діяльністю підприємства), що відбувалось у 2021 р. Розглянемо докладніше структуру витрат за роками. Як можна побачити з рис. На підприємстві поступово збільшується обсяг інших витрат, що пов'язано з позитивним явищем – розробки проектів будівництва як для себе, так і для інших підприємств. Але і присутній вплив зовнішнього фактора – зміна курсу валют. Наявний перевищення зростання матеріальних витрат, що може свідчити про недостатню оптимальність їх використання, наявність поломок комплектуючих, їх втрата в процесі будівництва. Підприємство має підвищити рівень контролю за працівниками – робітниками, що проводять монтажні та будівельні роботи. Оскільки такий обсяг матеріальних витрат у майбутньому знижує економічну безпеку, збільшуючи невиправдану матеріаломісткість проведення будівельних робіт. На підприємстві також зростають поточні зобов'язання, зокрема у 2021 р. вони зросли на 697,6 тис. грн. через отримання короткострокових кредитів у банках під час будівництва. Враховуючи специфіку підприємства, виконання робіт відбувається за власний кошт, а їх повернення замовниками сплачується вже після актів про виконані роботи, тому короткострокова кредиторська заборгованість є стійкою проблемою підприємства. Однак значного впливу на економічну стійкість вона не несе. Варто відмітити, що темп приросту оборотних коштів підприємства залишається стабільним, що також може мати негативні наслідки для економічної безпеки підприємства, а поточні зобов'язання, хоч і мали зниження у 2021 р., однак у 2020 р. відбувалось їх зростання (додаток Б)

Фінансово-економічна діяльність підприємства може бути проаналізована у контексті економічної безпеки як показники її складової – фінансова безпека. Для цього потрібно розрахувати та проаналізувати показники ліквідності. Кожний з цих показників містить показник поточних зобов'язань. Для

економічної безпеки за фінансовою складовою для підприємства ТОВ «Будлайнсервіс» ці показники важливими, оскільки воно регулярно бере короткострокові кредити для реалізацію будівництва, а потім після завершення робіт та отримання розрахунків за актами про виконання робіт, повертає ці кредити банківським установам.

Проаналізуємо отримані результати за визначеними показниками (табл.3.2).

Таблиця 3.2

Аналіз динаміки показників ліквідності ТОВ «Будлайнсервіс» як показників фінансової складової економічної безпеки підприємства

Показник	Значення показника			Абсолютне відхилення		Темп приросту		
	2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020	2019	2020	2021
Коефіцієнт покриття	9,71	3,59	3,06	-6,12	-0,53	-0,12	-0,63	-0,15
Коефіцієнт швидкої ліквідності	0,78	0,77	0,33	0,00	-0,44	-0,02	-0,01	-0,57
Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,50	0,43	0,46	-2,97	-0,71	-0,1	-0,15	0,07

Джерело: розраховано за даними підприємства

За даними табл.3.2 можна стверджувати, що протягом 2019-2021 рр. за економічно розрахованими показниками коефіцієнт покриття на підприємстві є стабільно більше 1 (нормативне значення > 1). Це доводить, що підприємство має достатньо оборотних коштів на покриття поточних зобов'язань, тобто у разі якщо підприємство бере короткострокові кредити, то воно спроможне покрити їх та погасити вчасно. Підприємство має можливість і розраховується за позачерговими зобов'язаннями, показники відповідають нормативному значенню (0,6 – 0,8) за 2019- 2020 р. Однак у 2021 р. показник знизився за рахунок зниження обсягу грошових коштів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності протягом трьох років відповідає встановленому нормативу ($>0,2$) – 0,5, 0,43, 0,46 відповідно.

За темпом приросту можна спостерігати тільки зниження коефіцієнту швидкої ліквідності, що пов'язано з грошовою масою підприємства та різкими

коливаннями курсу валюти й імпортуванням будівельних конструкцій за валюту (додаток В).

Наступною групою показників є показники фінансової стійкості та платоспроможності, а також рентабельність власного капіталу результати досягнуті за якими також впливають на рівень економічної безпеки підприємства.

За результатами аналізу зазначених показників було отримано ряд даних наведених у табл. 3.3. Здійснимо їх аналіз.

Таблиця 3.3

Аналіз динаміки показників фінансової стійкості та платоспроможності, рентабельність власного капіталу ТОВ «Будлайнсервіс» як показників фінансової складової економічної безпеки підприємства

Показник	Значення показника			Абсолютне відхилення		Темп приросту		
	2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020	2019	2020	2021
Коефіцієнт мобільності активів	1,17	1,06	1,12	-0,113	0,057	-0,0,8	-0,10	0,05
Коефіцієнт автономії	1,38	1,38	1,38	0,001	0	0	0,00	0,00
Коефіцієнт маневрування	1,15	0,93	0,95	-0,219	0,022	-0,01	-0,19	0,02
Рентабельність власного капіталу	9,5	6,2	3,4	-3,3	-2,8	-0,3	-0,35	-0,45

Джерело: розраховано за даними підприємства

Коефіцієнт співвідношення між активами ТОВ «Будлайнсервіс» за економічними розрахунками знаходиться відповідає нормативному значень і є більше 1. Коефіцієнт мобільності оборотних активів також відповідає встановленим нормативам. Коефіцієнт автономії також має значення, що перевищує 0,5 як і коефіцієнт маневрування. Можна спостерігати, що після незначного падіння їх значень за темпом приросту у 2020 р. на період 2021 р. показники мають тенденцію до зростання. Аналізуючи рентабельність власного капіталу можна засвідчити наявні певні проблеми у його зростанні як за економічно розрахованими показниками, так і за темпом приросту (додаток Д).

Однак враховуючи, що підприємство перебуває на ринку до десяти років, то така тенденція є виправданою, оскільки нерозподілений прибуток здебільшого вкладається у розвиток підприємства.

Техніко-технологічна складова економічної безпеки. Наступні показники є показники техніко-технологічної безпеки. Їх доречно розглядати на прикладі вартості (первісної) основних фондів (Додаток Ж). Як наведено в додатку Ж вартість основних фондів підприємства у 2020 р. показник їх збільшення склав 695,5 тис.грн., а у 2021 р. відбулося їх зниження. Тобто частина основних фондів була списана, як такі, що не придатні для застосування. В основному це стосувалось інвентарю, різних розхідних основних засобів. Крім того, частину обладнання для будівельних робіт керівництво підприємства вирішило брати в оренду, що є типовим для будівельної галузі. Підприємству варто звернути увагу на такі показники та нарощувати техніко-технологічний потенціал та власні основні засоби.

Вагомою необхідністю підприємства, що займається будівництвом є відслідковування матеріально технічного рівня, оскільки це і якість робіт та послуг, які впливають на імідж підприємства, це технічна безпека робіт, які виконуються робітниками. Тому варто детально проаналізувати показники, що характеризують такий і рівень і відображають техніко-технологічну безпеку ТОВ «Будлайнсервіс».

З метою подальшого визначення рівня економічної безпеки варто розрахувати ряд показників. До таких показників вважаємо за доцільне узяти: коефіцієнт оновлення, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт зносу, коефіцієнт придатності, фондівіддачу, фондомісткість, фондоозброєність (додаток 3).

Як можна побачити в додатку 3 підприємство мало зростання за коефіцієнтом оновлення основних засобів, темп його приросту склав 0,14, порівняно з падінням у попередніх роках. З огляду на техніко-технологічну безпеку підприємства – це є позитивною зміною. Не відбувається стрімкої зміни за коефіцієнтом вибуття. Тобто протягом трьох років підприємство не виводило

з обороту обладнання та інвентар. Однак маємо тенденцію до зростання коефіцієнту зносу основних засобів та відповідному йому оберненому показнику придатності. Нажаль зростання зносу на 62% свідчить те термінову необхідність зміни частини обладнання та модернізації.

З техніко-технологічною безпекою варто розраховувати показники використання основних засобів: фондівіддачу, фондомісткість та фондоозброєність. Ця група показників відображає саме економічну доцільність основних засобів та ту частку яку вони забезпечують у прибутку підприємства (додаток К).

Як наведено з додатку К на підприємстві спостерігається приріст показника фондівіддачі, що є позитивним для підприємства і показує, що його основні засоби забезпечують дохід. Проте знову ж таки, хоча за показником фондоозброєності він зростає, однак присутнє падіння за темпом приросту.

Таким чином показники ефективності використання основних засобів як показники техніко-технологічної складової економічної безпеки є зростаючими за їх економічним розрахунком, проте за темпом приросту показник фондоозброєності зростає повільними темпами. Це потребує нарощення техніки на підприємстві з одного боку, але враховуючи, що підприємство займається будівництвом, воно можезалучати основні засоби в оренду.

Кадрова складова економічної безпеки. Наступними показниками, що характеризують економічну безпеку є показники її кадрової складової. Таким показником можна вважати фонд заробітної плати та середню заробітну плату. Як наведено на рис.3.3 темп приросту фонду та заробітної плати знизився, що у випадку з першим показником пов'язано з зниженням цінності та складності робіт у проектах, які мали нижчу вартість з позиції оплати персоналу.

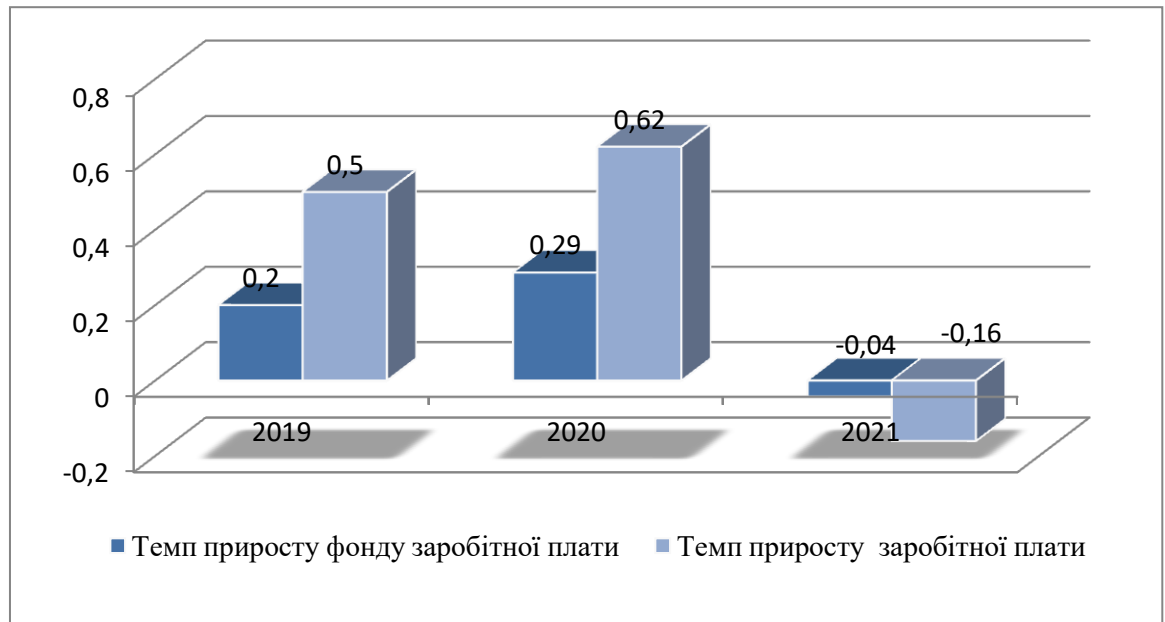

Рис.3.3 Темп приросту фонду заробітної плати та середнього рівня заробітної плати ТОВ «Будлайнсервіс» за техніко-технологічною складовою економічної безпеки, тис. грн.

Джерело: розраховано за даними підприємства

Показниками, які можуть охарактеризувати стан економічної безпеки за кадровою складовою є коефіцієнт плинності кадрів. Чим він вищий, тим більше підприємство втрачає.

Співвідношення адміністративного та робітничого персоналу визначається для встановлення збалансованої структури кадрів, що особливо важливо для підприємств будівельної галузі, де є працівники будівельних бригад мають найбільшу частку у середньосписковій чисельності працівників (Додаток Л).

За результатами аналізу спостерігаємо зростання темпу приросту плинності кадрів, що може негативно позначитись на діяльності підприємства. А враховуючи кризу, спричинену пандемією така тенденція може погіршитись. У зв'язку зі звільненням робітників змінився і темп приросту співвідношення адміністративного та робітничого персоналу.

Таким чином, кадрова політика, як елемент економічної безпеки, повинен будуватись на більшому задоволенні потреб кадрового потенціалу та залученні нових висококваліфікованих спеціалістів, запровадити системне планування

роботи з персоналом. Тобто керівництво організації повинно вживати всіх доцільних заходів, корегувати управлінські рішення таким чином, що зменшити негативний вплив на діяльність організації від руху кадрів.

Інформаційна складова економічної безпеки. інформаційної складової економічної безпеки має зосереджуватись на інформаційному захисті та відпорних витрат підприємства на його реалізацію. Як наведено в табл. 3.4 підприємство приділяє увагу щодо збільшення витрат на інформаційну безпеку, зокрема їх збільшення мало місце в 2020 р. на 44,41 тис. грн. Хоча у 2021 р. витрати зменшились, проте у структурі витрат можна побачити, що ТОВ «Будлайнсервіс» збільшило витрати на придбання програмного забезпечення інформаційної безпеки майже у два рази порівняно з 2020 р. Це свідчить про позитивну динаміку у забезпеченні інформаційного захисту.

Таблиця 3.4

Аналіз динаміки витрат ТОВ «Будлайнсервіс» на інформаційну безпеку

Показники	Од. вим.	Роки			Абсолютне відхилення	
		2019	2020	2021	2020/ 2019	2021/ 2020
Витрати підприємства на інформаційну безпеку	тис. грн.	49,5	93,9	101,0	44,41	7,07
Витрати на придбання програмного забезпечення інформаційної безпеки	тис. грн.	7,9	30,0	68,6	22,13	38,61

Джерело: розраховано за даними підприємства

Аналіз динаміки показників інформаційної складової економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс» наведено в Додатку М.

За даними табл. можна стверджувати, що інформаційна складова економічної безпеки на підприємстві розвивається. Так у 2019-2021 р. коефіцієнт фінансування програмної захищеності інформації зростає. Однак має місце певна сталість за коефіцієнтом досвіду роботи персоналу, що забезпечує інформаційну безпеку підприємства, що також відображається на темпах приросту за показником (див.дод.М)

Складова економічної безпеки – безпека економічних відносин. Оцінити складову безпеки економічних відносин, які не призводять до збитковості підприємства можна на основі аналізу тих показників, які можуть її визначити. За операційною діяльністю такими показниками можуть бути адміністративні витрати, до яких належать [35]:

загальні корпоративні витрати, в тому числі організаційні витрати, на проведення річних та інших зборів органів управління, представницькі витрати;

витрати на службові відрядження й утримання апарату управління підприємством (у тому числі витрати на оплату праці адміністративного апарату) та іншого загальногосподарського персоналу;

винагороди за консультаційні, інформаційні, аудиторські та інші послуги, що отримує платник податку для забезпечення господарської діяльності;

витрати на врегулювання спорів у судах;

плата за розрахунково-касове обслуговування та інші послуги банків.

Варто також проаналізувати витрати підприємства на збут, тобто різні транзакційні витрати пов'язані з [26]:

витрати на рекламу та дослідження ринку (маркетинг);

витрати на відрядження працівників, зайнятих збутом (відрядження для проведення розвідувальних робіт на території будівництва);

витрати на гарантійний ремонт і гарантійне обслуговування, що для підприємства визначають гарантійне обслуговування збудованих об'єктів, таких як реконструкція злітних смуг та будівництво вертолітних площадок;

інші витрати, пов'язані зі збутом продукції, товарів, робіт, послуг.

А також інші операційні витрати, якими для підприємства є витрати на розробку проектної документації щодо геодезичних робіт, проектування електроенергетичних споруд: сума безнадійної дебіторської заборгованості та відрахування до резерву сумнівних боргів; визнані штрафи, пеня, неустойка [24].

Аналізуючи зазначені витрати підприємства (табл. 3.5) можемо побачити, що за усіма витратами відбувається зростання. При цьому слід вказати, що

підприємство мало безнадійну дебіторську заборгованість та відрахування до резерву сумнівних боргів, а також виплату неустойки в 2021 р., пов'язану з подовженням терміну робіт через простій будівельних конструкцій на митниці.

Таблиця 3.5

Аналіз динаміки операційних витрат ТОВ «Будлайнсервіс»

Показники	Од. вим.	Роки			Абсолютне відхилення	
		2019	2020	2021	2020/2019	2021/2020
Адміністративні витрати	тис. грн.	965,7	1340,1	2236,3	374,4	896,2
Витрати на збут	тис. грн.	1468,9	1888,7	1809,0	419,8	-79,6
Інші операційні витрати	тис. грн.	1236,8	2933,9	5608,6	1697,1	2674,7

Джерело: розраховано за даними підприємства

З позиції взаємовідносин ефективності та безпеки відносин з клієнтами варто проаналізувати стан та динаміку виручки від реалізації, чистий дохід та чистий прибуток (Додаток Н). Ці показники характеризуватимуть взаємодію підприємства з споживачами будівельних послуг, оскільки визначають їх надходження до підприємства у формі оплати реалізованих проектів.

Відповідно до даних наведених в додатку Н доходи підприємства через обсяг реалізованих будівельних послуг залишаються на рівні зростання 30 %, що є позитивною динамікою, однак чистий прибуток знижується.

Такий стан не відповідає узгодженню. Тобто, якщо підприємство має взаємовигідні відносини з споживачами, то скоріш за все проблема є у витратах, які за економічних відносин формуються у собівартості. Тобто є певні проблеми у економічних відносинах з постачальниками.

На основі показників фінансово-економічної діяльності підприємства, таких як коефіцієнт ліквідності запасів, рентабельність реалізованих послуг, рентабельність діяльності можна проаналізувати стан показників за економічною безпекою економічних відносин. За першим показником опосередковано можна визначити результат взаємовідносин з постачальниками, а за двома іншими присутність на ринку та відносин з клієнтами.

Розрахуємо та проаналізуємо динаміку показників ліквідності запасів та рентабельності ТОВ «Будлайнсервіс» як показників складової економічної безпеки – безпека економічних відносин (Додаток О).

Згідно аналізу отриманих результатів підприємство має дещо негативну тенденцію до зниження рентабельності загальних витрат та реалізованих будівельних послуг, що пов'язано зі зниженням рівня чистого прибутку та зростанням витрат певним зниженням ліквідності запасів у 2020 р., що призвело до активних дій підприємства з підвищення показника. Хоча останній показник у 2021 р. і зростає, проте він має коливання. За темпом приросту тенденція прослідковується відповідна.

3.2. Оцінка рівня економічної безпеки підприємства

Ураховуючи те, що на підприємстві планується впровадження програмно-цільового підходу до управління економічною безпекою, оцінювання її рівня варто здійснити на базі відповідного методу. Насамперед варто визначити наявний стан економічної безпеки на основі цільових орієнтирів. Такою шкалою може стати шкала бажаності Харрінгтона та розподіл показників економічної безпеки відповідної рівню.

Проведемо оцінку функціональних складових економічної безпеки ТОВ «Будлайнсервіс», для формування та використання механізму програмно-цільового управління економічною безпекою, скориставшись шкалою бажаності Харрінгтона [24].

Після визначення точкових оцінок функціональних коефіцієнтів безпеки, нам необхідно розрахувати інтегральні показники фінансової стійкості $ФС_T$ за узагальненою функцією Харрінгтона (табл. 3.6).

Таблиця 3.6

Інтегральні показники економічної безпеки, 2019-2021 рр.

Функціональні складові	2019	2020	2021
Фінансова безпека	0.57	0.37	0.28
Техніко-технологічна безпека	0,54	0,41	0,41
Безпека економічних відносин	0,79	0,37	0,13
Кадрова безпека	0,54	0,66	0,56
Інформаційна безпека	0,29	0,16	0,17

Джерело: розраховано за даними підприємства

Згідно отриманих показників, можна прослідкувати зниження показника фінансової безпеки за досліджуваний період, а також техніко-технологічної безпеки, економічних відносин та інформаційної безпеки (Додаток П).

Динаміка 2019 року виявила позитивні аспекти в кадровій та безпеці економічних відносин.

В 2020 році спостерігається позитивна динаміка в кадровій безпеці, але поступове зниження в інших зонах інтегральних показників.

Комплексна оцінка 2021 року виявила позитивний стан лише кадрової безпеки. Всі інші фактори продовжили динаміку зниження результативності ділової активності. Такий стан не є задовільним для підприємства. Порівнюючи зі станом 2019 р. він значно погіршився з точки зору економічної безпеки.

Аналізуючи наведені пелюсткові діаграми, необхідно відзначити, що найкращу позицію займає «кадрова безпека», яка відображає позитивні результати.

Найризикованішими є такі сфери як:

- «безпеки економічних відносин»,
- «техніко-технологічної безпеки»,
- «фінансова безпека»,

Зазначені складові протягом трьох років втратили провідні позиції. Щодо та «інформаційної безпеки», тут немає значних зрушень (див.дод.П).

Наступним етапом оцінки економічною безпекою підприємства в умовах

невизначеності, є визначення вагових коефіцієнтів у межах інтегральних показників (Додаток Р).

Тепер розрахуємо інтегральні показники за період 2019-2021рр. системи збалансованих показників для ТОВ «Будлайнсервіс» (див.дод.Р).

Виходячи із результатів знаходження інтегральних показників, відобразимо це графічно (див.дод.Р).

3.3. Узагальнення результатів і напрями вдосконалення механізму управління економічною безпекою на підприємстві

Управління економічною безпекою ТОВ «Будлайнсервіс» має представляти собою комплекс дій керівництва підприємства, що дозволяє виявити динаміку і тенденції зміни в часі показників і чинників ризику, що характеризується заходами в управлінській, кадрової та фінансово-економічній сферах.

Ураховуючи проведені дослідження та систему цілей та програмних заходів для підприємства для впровадження системи управління економічною безпекою в умовах нестабільності передбачає зорієнтування уваги саме на проблемних складових економічної безпеки. До таких складових належить безпека економічних відносин та техніко-технологічна безпека.

На основі представленої системи цілей та заходів програмно-цільового підходу сформуємо програму їх реалізації за ключовими проблемними складовими безпеки економічних відносин (табл. 3.7).

Відповідно до встановлених цілей системи управління підприємству необхідна ефективна взаємодія з контрагентами, що виражена програмними заходами дотримання доброчесності у взаємовідносинах між суб'єктами ринку, вчасне та якісне виконання предмету укладених угод; дотримання довгострокових відносин.

Насамперед варто урегулювати відносини з контрагентами та замовниками

будівельних послуг.

Для покращення економічних показників щодо рентабельності як показників складової економічної безпеки – безпека економічних відносин необхідно сформувати додатковий резерв поповнення виручки від реалізації продукції. Здійснити це можна на основі покращення платіжно-розрахункової дисципліни щодо розрахунків з клієнтами-замовниками будівельних робіт.

Таблиця 3.7

Програма заходів «Ефективна взаємодія з контрагентами» з реалізації цілей досягнення вищого рівня економічної безпеки за безпекою економічних відносин

№ з/п	Захід	Термін	Фінансування, тис. грн
1.	Формування стандарту оцінювання контрагентів	15.01.2023 1.02.2023	35,150
2.	Розроблення системи та регламенту здійснення моніторингу діяльності підприємств-замовників	01.02. 2023 07.02. 2023	
3.	Розроблення та формування реєстру замовників	07.02. 2023 14.02. 2023	
4.	Оцінювання наявних замовників, з якими підприємство мало досвід роботи	14.02. 2023 26.02. 2023	
5.	Прийняття рішень за окремими підприємствами замовниками щодо штрафних санкцій	26.02. 2023 27.02. 2023	
6.	Ведення переговорів з замовниками щодо погашення неплатежів	27.02. 2023 15.03. 2023	
7.	Встановлення пені окремим замовникам будівельних робіт	15.03. 2023 20.03. 2023	
8.	Стягнення пені, або заборгованості у судовому порядку	20.03. 2023 20.04. 2023	
9.	Розроблення та формування реєстру неблагонадійних замовників	20.04. 2023 30.04. 2023	

Джерело: складено автором

З новими партнерами, з якими укладаються контракти варто використати варіант реалізації з попередньою оплатою в розмірі 50% від вартості будівельних робіт. Повну ж суму можна погасити вже після виконання усіх робіт. Можливо це дещо знизить імідж підприємства на ринку, але підвищить рівень економічної безпеки.

Зниження обсягів дебіторської заборгованості та неплатежів. Зазначимо, що підприємство у контрактних угодах чітко прописує умови стягнень у разі

неплатежу за актами виконаних робіт. З ними можна також застосувати відстрочка у платежах з терміном не більше 30 днів за актом виконаних будівельних робіт. Однак варто вести контрольний листок оцінки кожного контрагента (табл.3.8)

Таблиця 3.8

Контрольний листок розрахунків контрагенту

Показники	Характеристика
Замовних будівельних робіт	Назва підприємства
Поточний фінансовий стан контрагенту	Зростання/зниження за показниками чистого прибутку
Частота наявної дебіторської заборгованості у контрагента	Разів на рік
Наявність невчасного погашення дебіторської заборгованості	Розмір
Обсяг несвоєчасного платежу	тис. грн
Термін затримки платежу	дні
Загальна оцінка контрагента	Надання відстрочки платежу/подальша 50 % оплата контракту/авансований платіж

Джерело: складено автором

Для прийняття рішення щодо подальшої співпраці з замовником варто на основі оцінювання ризику повторного неплатежу, або наростання дебіторської заборгованості. Пропонується застосувати таку систему прийняття рішення табл. 3.9.

Проілюструємо тепер застосування системи прийняття рішень для взаємодії ТОВ «Будлайнсервіс» з замовником будівельних робіт з ТОВ «Гранула» В табл. 3.10 представлена експертна оцінка факторів ризику. Зважене значення розраховується як добуток експертної оцінки фінансового експерту та нормованого значення.

Таблиця 3.9

Принципи прийняття рішень

Значення ризику для ймовірності рішення	Рішення
0-25	Проведення оплати будівельних робіт після їх виконання за актом виконаних робіт
26-50	Узяття передплати на рівні 50%
51-75	Призначити пеню за дебіторську заборгованість
76-100	Виконання робіт тільки у разі повної передоплати

Джерело: складено автором

Таблиця 3.10

Оцінка прийняття рішень щодо економічної поведінки з замовником

ТОВ «Гранула»

Показники	Можливі втрати	Нормоване значення	Оцінка фінансовим експертом	Розраховане значення
Збільшення дебіторської заборгованості	1-2 рази на рік	0,37	26	9,27
Дебіторська заборгованість більше 30 днів	28 тис. грн	0,35	15	4,90
Термін затримки платежу	15 днів	0,33	32	9,88
Загальний показник ризику	24,05			
Дії щодо контрагента	Можливе проведення оплати будівельних робіт після їх виконання за актом виконаних робіт			

Джерело: складено автором

За першим напрямом – Підвищення економічної безпеки за напрямом «Ефективна взаємодія з контрагентами». На підприємстві наявна дебіторська заборгованість. З метою підвищення ефективності використання оборотного капіталу варто впроваджувати штрафні санкції у разі систематичного прострочення платежів. Такі санкції можуть бути у розмірі 10%.

У такому разі підприємство зможе отримати додатковий дохід (Додаток С).

На підприємстві наявна дебіторська заборгованість. З метою підвищення ефективності використання оборотного капіталу варто впроваджувати штрафні санкції у разі систематичного прострочення платежів. Такі санкції можуть бути у розмірі 10 %.

У підприємства є проблемні питання щодо підвищення матеріаломісткості і

собівартості будівельних робіт, які пов'язані з недобросовісними відносинами з рядом постачальників матеріалів та конструкцій. Програму заходів з цього питання наведено в табл.3.11.

Таблиця 3.11

Програма заходів «Ефективна взаємодія з постачальниками» з реалізації цілей досягнення вищого рівня економічної безпеки за безпекою економічних відносин

№ з/п	Захід	Термін	Фінансування, тис. грн
1.	Аналіз наявного складу постачальників-посередників	01.03.2023 5.04. 2023	18,300
2.	Пошук постачальників-виробників	15.04. 2023 15.05. 2023	
3.	Аналіз доцільності зміни постачальників на основі економії витрат, якості матеріалів та конструкцій	15.05. 2023 30.05. 2023	
4.	Вибір постачальника підприємства-виробника	30.05. 2023 07.05. 2023	
5.	Ведення переговорів з підприємством виробником	07.05. 2023 25.05. 2023	
6.	Укладання угод про постачання продукції	25.06. 2023 11.07. 2023	
7.	Запуск матеріалів та конструкцій у процес будівництва	07.07. 2023	

Джерело: складено автором

Постачальниками підприємства не кінцеві виробники продукції, а оптові посередники. Мінімізувати такі системні ризики взаємовідносин з постачальниками можна на основі укладання угод безпосередньо на заводах виробників. Це дозволить підприємству:

- звертатись безпосередньо до виробників з питанням щодо якості продукції;
- повертати напряду виробникам неякісні комплектуючі, конструкції;
- повертати неякісну сировину (зокрема бетон, якщо підприємство виробник його вчасно не поставив, він втрачає не тільки свою якість, а й придатність до застосування будівництві).

Крім якісної складової це дозволить знизити навантаження на собівартість, оскільки постачання з заводу виробника є нижчим за вартістю, ніж від

посередників.

Критеріями обрання заводів-постачальників можуть бути:

- якість та ціна, що не відповідають вимогам;в
- місце розташування та віддаленість постачальника (віддаленість впливає на транспортні витрати, що, у свою чергу, позначатиметься на собівартості проведення будівельних робіт);
- не задовольняюча підприємство форма оплати матеріальних ресурсів ;
- спроможність виробника до нерегулярних поставок та на вимогу підприємства;
- ціна транспортних послуг на матеріалів та конструкцій.

За другим напрямом – Підвищення економічної безпеки за напрямом «Ефективна взаємодія з постачальниками». Загалом за розрахунками підприємство матиме значну економію на витратах, яка за три роки складе 193,23 тис грн. як розраховано у табл.3.12.

Таблиця 3.12

Витрати та економія завдяки переходу до нової системи постачання матеріалів та конструкцій за зміни постачальника

Вид матеріалу/ конструкції	Витрати на придбання у посередників			Витрати у разі придбання у заводу виробника			Економія витрат		
	2022	2023	2024	2022	2023	2024	2022	2023	2024
Постачання бетону	132	143	158	116,16	125,84	139,04	15,84	17,16	18,96
Постачання залізобетонних конструкцій	268	274	243	219,76	224,68	199,26	48,24	49,32	43,74
Загальна економія									193,23

Джерело: складено автором

Витрати та економія завдяки переходу до нової системи постачання матеріалів та конструкцій за зміни постачальника

Вагомою проблемою підприємства є низький рівень техніко-технологічної безпеки підприємства. Зокрема зростання зносу основних засобів, особливо обладнання для бетоноукладання. Таке обладнання є високовартісне і

підприємство не може собі дозволити його придбати у повне використання.

Рис. 3.4 Економія витрат завдяки зміні постачальників з оптовиків на заводи-виробники

Джерело: складено автором

Тому для забезпечення техніко-економічної безпеки слід сформувати програму заходів заходів з реалізації цілей досягнення вищого рівня економічної безпеки за техніко-економічною складовою безпекою (табл.3.13).

Таким чином, можна стверджувати, що за результатами підняття рівня економічної безпеки підприємства за складовими – техніко-технологічна безпека та безпека економічних відносин, загальний її рівень збільшиться.

З переходом до ринкових відносин, в будівельній галузі відбулися суттєві зміни щодо організаційних структур, форм і методів будівельних підходів: децентралізація управління будівельною галуззю і демонополізація її господарської діяльності на основі різних форм власності; розукрупнення надто великих і створення малих підприємств та організацій; формування інфраструктури інвестиційного ринку, який охоплює мережу постачальницьких компаній, матеріально-технічних ресурсів [9,10].

Таблиця 3.13

Програма заходів «Забезпечення якості будівельних робіт завдяки оновленню основних засобів» з реалізації цілей досягнення вищого рівня економічної безпеки за техніко-економічною складовою безпекою.

№ з/п	Захід	Термін	Фінансування, тис. грн
1.	Визначення можливості залучення обладнання у лізинг	01.02.2023 24.03. 2023	22,500
2.	Пошук підприємства, що надає бетоноукладник у лізинг	25.03.2023 01.04.2023	
3.	Ведення переговорів щодо залучення бетоноукладника на підприємство	01.04.2023 12.05.2023	
4.	Укладання лізингової угоди	35.05.2023 01.06.2023	
5.	Освоєння обладнання та навчання персоналу	01.06.2023 15.06.2023	
6.	Запуск бетоноукладника у роботу	15.06.2023	
7.	Виплата платежів за лізинговою угодою	01.06.2023 01.06.2023	21538
8.	Викуп бетоноукладника	01.06.2023 01.07.2023	
Загальна вартість програми			21613, 950

Джерело: складено автором

За проведенням аналізом показників, які можуть відображати рівень економічної безпеки підприємства варто зазначати наявність ряду проблемних питань, як можуть бути пов'язані з управлінням нею. На підприємстві розраховується ряд чинників забезпечення економічній безпеки, які можуть виникати як усередині підприємства, так і поза нею, тобто будуть залежати від сфери їх виникнення, а саме: ендегенні та екзогенні (Додаток Т).

Зовнішні загрози виникають за межами підприємства і не пов'язані з їх безпосередньою діяльністю. Як правило, це така зміна зовнішнього середовища, яке може завдати підприємству досить істотної шкоди. Серед таких загроз для ТОВ «Будлайнсервіс» слід відзначити зміну структури і/або скорочення попиту, скорочення державного замовлення. При відсутності альтернативних замовлень може відбутись критичне зниження рентабельності і доходів підприємства; зростання постійних витрат підприємства, викликаних, головним чином, збільшенням забезпечення матеріальними, енергетичними та іншими

ресурсами; систематично підвищується індексація вартості основних фондів; періодичні стрибки інфляції, відсутність підтримки вітчизняних підприємств з боку держави.

Крім того основними причинами, що негативно впливають на забезпечення економічної безпеки підприємств будівельної галузі, варто вважати: погіршення інвестиційного клімату, підвищення вартості енергоресурсів; зміна курсу валюти та рівень інфляції; зростання цін на матеріали; зменшення державного фінансування; збільшення процентної ставки на кредит; нестабільний фінансовий стан підприємств-клієнтів; нестача кваліфікованих кадрів на будівельних підприємствах.

На конкурентоспроможність підприємств будівельної галузі негативно позначається ряд тенденцій, зокрема через останні події, у тому числі включно з військовою агресією. Це призвело до втрати частини ринків збуту, а також позначилось на фінансових показниках ефективності. Крім того, кредитна та амортизаційна політика несприятливо сприяють на розвиток будівельної галузі, оскільки потребує покращення рівень інвестиційного клімату, впровадження системи прискореної амортизації не тільки у супутнього інвентаря але й основних засобів, що перебуває і є вагомою проблемою накопичення підприємствами застарілих і недіючих основних засобів.

Проведений аналіз зовнішніх загроз, дозволив виявити чотири ключові фактори, які необхідно враховувати при реалізації програми із вдосконалення економічної безпеки підприємства:

1. *Обмеження розвитку підприємства* відбувається завдяки значному впливу зовнішнього середовища, а саме: обмежує можливості залучення інвестицій і кредитів; відсутності програми із запобігання зовнішнім загрозам; високому рівню технологічного зносу; низькому рівню інформаційного захисту на підприємстві.

2. *Стратегічні переваги підприємства* полягають у гарних конкурентних позиціях за рахунок спеціалістів і якості виконаних робіт;

наявності надійних постачальників матеріалів та обладнання; наявності дозволів, патентів і сертифікатів для роботи з авіапідприємствами, що розширює можливості для диверсифікації діяльності.

3. *Внутрішнє вдосконалення* підприємства передбачає розробку плану запобігання зовнішнім загрозам та моніторинг; ефективне управління фінансовим станом.

4. *Перспективи розвитку* підприємства є стратегічним планом, який дозволяє запланувати напрями вдосконалення, а саме: інвестування в технологічне обладнання; збільшення обсягів будівництва та послуг з обслуговування аеродромів; вдосконалення науково-технічної бази.

Таким чином, у компанії є потенціал ефективно працювати в своїй специфічній сфері і використовуючи сильні сторони підприємства, використовувати можливості, що з'являються і уникнути загроз.

Висновки до розділу 3

За третім розділом можна зробити такі висновки:

1. Згідно проведеного аналізу можна стверджувати, що за фінансовою складовою підприємство має позитивні результати, проте не за усіма показниками. Так викликає певне занепокоєння фінансовий результат діяльності до оподаткування, який поступово знижується, хоча витрати на 1 грн. реалізованих послуг залишаються стабільно стійкими. За результатами оцінювання розподілених показників за складовими економічної безпеки було визначено, що фінансова безпека не в достатній мірі відповідає необхідному рівню. Зокрема за коефіцієнтом покриття. Наявні певні проблеми рентабельності власного капіталу щодо його зростання як за економічно розрахованими показниками, так і за темпом приросту.

2. Не на достатньому рівні знаходяться показники техніко-технологічної складової економічної безпеки. Підприємству варто звернути увагу на такі показники та нарощувати техніко-технологічний потенціал та

власні основні засоби. Щодо кадрової складової спостерігалось зростання темпу приросту плинності кадрів, що може негативно позначитись на діяльності підприємства. За інформаційною складовою наявна позитивна динаміка у забезпеченні інформаційного захисту.

3. Проведений аналіз зовнішніх загроз, дозволив виявити чотири ключові фактори, які необхідно враховувати при реалізації програми із вдосконалення економічної безпеки підприємства:

Обмеження розвитку підприємства відбувається завдяки значному впливу зовнішнього середовища, а саме: обмежує можливості залучення інвестицій і кредитів; відсутності програми із запобігання зовнішнім загрозам; високому рівню технологічного зносу; низькому рівню інформаційного захисту на підприємстві.

Стратегічні переваги підприємства полягають у гарних конкурентних позиціях за рахунок спеціалістів і якості виконаних робіт; наявності надійних постачальників матеріалів та обладнання; наявності дозволів, патентів і сертифікатів для роботи з авіапідприємствами, що розширює можливості для диверсифікації діяльності.

Внутрішнє вдосконалення підприємства передбачає розробку плану запобігання зовнішнім загрозам та моніторинг; ефективне управління фінансовим станом.

Перспективи розвитку підприємства є стратегічним планом, який дозволяє запланувати напрями вдосконалення, а саме: інвестування в технологічне обладнання; збільшення обсягів будівництва та послуг з обслуговування аеродромів; вдосконалення науково-технічної бази.

Таким чином, у компанії є потенціал ефективно працювати в своїй специфічній сфері і використовуючи сильні сторони підприємства, використовувати можливості, що з'являються і уникнути загроз.

ВИСНОВКИ

Під економічною безпекою підприємства пропонуємо розуміти систему взаємозумовлених та взаємоузгоджених способів, інструментів та управлінських рішень, які, синтезуючись із наявним ресурсним потенціалом та включенням економічної безпеки до складу об'єктів обліково-аналітичного забезпечення, дозволяють вчасно протидіяти ризикам, загрозам та флуктуаціям середовища функціонування підприємства, забезпечують його фінансову стійкість, сприяють розвитку його економічного потенціалу, зростанню конкурентних переваг та підвищенню якості інформаційного забезпечення управлінських процесів.

Під обліково-аналітичним забезпеченням економічної безпеки суб'єкта господарської діяльності слід розуміти цілісну інформаційну систему, яка поєднує методи й технології всіх видів обліку, аналізу й безпеки з метою прийняття управлінських рішень щодо протидії внутрішнім і зовнішнім загрозам безпеки діяльності підприємства і його постійному розвитку.

Система бухгалтерського обліку є своєрідним механізмом підготовки та відображення інформації про майнове та фінансове становище підприємства. Тобто облік - це з'єднувальна ланка між господарською діяльністю і особами, які приймають рішення. Саме він є джерелом інформації, яка необхідна користувачам. Завдяки цій інформації внутрішні та зовнішні її користувачі мають уявлення про реальний стан справ на підприємстві.

дві якісні характеристики облікової інформації в системі забезпечення економічної безпеки – це своєчасність і вірогідність. Інші характеристики інформації хоча й не є загальною для зазначених авторських підходів, але не менш важливі при забезпеченні економічної безпеки.

На формування економічної безпеки підприємства впливає організація бухгалтерського обліку. Тому по-новому розглядаються питання управління підприємством як суб'єктом ринкових відносин, його можливостей пристосовуватися до динамічних умов ринку. Для того, щоб говорити про

економічну безпеку підприємства, необхідно створити передумови для її забезпечення.

Згідно проведеного аналізу можна стверджувати, що за фінансовою складовою підприємство має позитивні результати, проте не за усіма показниками. Так викликає певне занепокоєння фінансовий результат діяльності до оподаткування, який поступово знижується, хоча витрати на 1 грн. реалізованих послуг залишаються стабільно стійкими. За результатами оцінювання розподілених показників за складовими економічної безпеки було визначено, що фінансова безпека не в достатній мірі відповідає необхідному рівню. Зокрема за коефіцієнтом покриття. Наявні певні проблеми рентабельності власного капіталу щодо його зростання як за економічно розрахованими показниками, так і за темпом приросту.

Не на достатньому рівні знаходяться показники техніко-технологічної складової економічної безпеки. Підприємству варто звернути увагу на такі показники та нарощувати техніко-технологічний потенціал та власні основні засоби. Щодо кадрової складової спостерігалось зростання темпу приросту плинності кадрів, що може негативно позначитись на діяльності підприємства. За інформаційною складовою наявна позитивна динаміка у забезпеченні інформаційного захисту.

Запропоновано відповідні цілі та програмні заходи: підвищення ефективності взаємодії з партнерами – дотримання соціальної відповідальності; взаємопідтримка за форс мажорних обставин, контролювання якості виконання робіт підрядників, перевірка проектно- конструкторської документації; ефективна взаємодія з контрагентами – дотримання доброчесності у взаємовідносинах, вчасне та якісне виконання предмету укладених угод; ефективна взаємодія з постачальниками – контролювання якості сировини, матеріалів, комплектуючих; укладення довгострокових угод, встановлення взаємовигідних термінів постачання; дотримання доброчесності інвесторів – дотримання інвесторами обсягів та термінів інвестиційних вкладень,

відстоювання порушення укладених угод у судовому порядку, стягнення збитків уразі порушення умов інвестиційних контрактів.

На основі представленої системи цілей та заходів програмно- цільового підходу, було сформовано програму їх реалізації за ключовими проблемними складовими: техніко-технологічною та безпекою економічних відносин. З метою підвищення економічної безпеки за програмою «Ефективна взаємодія з контрагентами» запропоновано формування стандарту оцінювання контрагентів, розроблення системи та регламенту здійснення моніторингу діяльності підприємств-замовників, розроблення та формування реєстру замовників, прийняття рішень за окремими підприємствами замовниками щодо штрафних санкцій. Розраховано та визначено переваги від запропонованої програми.

Сформовано програму заходів «Ефективна взаємодія з постачальниками», яка передбачає орієнтацію на виробників бетону та залізобетонних конструкцій замість використання посередників. Розраховано та доведено економію витрат у разі досягнення цілей. Визначено, що така програма забезпечить економію витрат завдяки переходу до нової системи постачання матеріалів та конструкцій за зміни постачальника.

Основою програми заходів «Забезпечення якості будівельних робіт завдяки оновленню основних засобів» визначено залучення обладнання на підприємство завдяки лізингу. Використання бетоноукладчика, узятого у лізинг дозволить підприємству оптимізувати роботу, надасть можливість знизити рівень небезпеки її виконання та підвищить економічні показники з використання основних засобів.

Доведено, що кожна з запропонованих програм є ефективно для підприємства з позиції забезпечення економічної стійкості. Зокрема за програмою підвищення техніко-технологічної безпеки матимуть місце зростання коефіцієнтів оновлення та придатності основних засобів, фондівіддачі та фондомісткості. За програмами підвищення рівня безпеки економічних відносин зростатимуть показники коефіцієнтів ліквідності запасів, рентабельність

реалізованих будівельних послуг та рентабельність загальних витрат. Доведено, що загалом матиме місце збільшення виручки від реалізації, чистого доходу та чистого прибутку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Акмаєв А.І., В.О. Жуков Ресурсно-відтворювальний підхід до оцінки економічної безпеки підприємств. *Вісник СНУ ім. В.Даля*. 2004. №10, ч.1. С. 161-165.
2. Бондарчук Н.В., Васільєва Л.М. Роль обліку у забезпеченні економічної безпеки підприємств. *Молодий вчений*. 2017. №9. С. 489—492.
3. Бугайко Д.О., Харазішвілі Ю.М. Теоретичні засади стратегічного управління безпекою авіаційної галузі у контексті забезпечення сталого розвитку національної економіки. *Вісник економічної науки України*. 2020. № 1 (38). С. 166-175.
4. Бухгалтерський облік, аналіз та аудит. Н.М. Гудзенко, Т.Г. Китайчук. Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики. 2017. № 3. С. 125-134.
5. Воропай В.А. Аналіз методичних підходів оцінки стану і рівня забезпечення системи економічної безпеки підприємства. *Культура народів Причорномор'я*. 2013. № 257. С. 190-195.
6. Гнилицька Л.В. Концептуалізація управлінського обліку як інформаційної основи економічної безпеки підприємства. *Фінанси, облік і аудит*. 2013. Вип. 2 (22). С. 185—192
7. Гнилицька Л.В. Маніпулювання обліковими даними погроза економічної безпеки підприємства. *Економіка та управління підприємствами машинобудівної галузі: проблеми теорії та практики*. 2015. № 3(15). С. 5—14.
8. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення системи економічної безпеки суб'єктів господарської діяльності. *Вені записки Університету «КРОК»* / Вищий навчальний заклад «Університет економіки та права «КРОК». Вип.1 (1997). Вип. 27. Т.1, 2011. С. 50-59.
9. Дячков Д.В. Методичні підходи до оцінки інформаційної безпеки підприємства. URL: <http://dspace.pdaa.edu.ua:8080/bitstream/>

10. Економічна безпека: підручник / за ред. О.Б. Жихор, О.І. Барановського. Київ: УБС НБУ, 2015. 467 с.
11. Євдокімов В. В., Дикий А. П. Особливості організації бухгалтерського обліку при забезпеченні економічної безпеки підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. Збірник наукових праць Української академії банківської справи НБУ*. Вип. 24. Суми: ДВНЗ «УАБС НБУ», 2009. С 255-264.
12. Єфімова Г.В., Марущак С.М. Планування безпечного розвитку підприємства на основі результатів діагностики рівня його економічної безпеки. *Економіка: реалії часу*. 2013. № 3(8). С. 43-49 URL: <http://economics.opu.ua/files/archive/2013/No3/43-49.pdf>.
13. Захаров О.І., Пригунов П.Я. Організація та управління економічною безпекою суб'єктів господарської діяльності: навч. посібник. К.: КНТ, 2008. 257 с.
14. Козаченко Г. В., Рамазанов С. К. , Ляшенко О. М., Погорелов Ю. С., Пшик Б. І. Система економічної безпеки: держава, регіон, підприємство: монографія [у 3 т.]. Т. 3. Луганськ: Промдрук, 2014. 336 с.
15. Концептуальні засади формування фінансово-економічної безпеки: колект. монографія / [Абакуменко О. І. та ін.] ; за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. Шкарлета Сергія Миколайовича; Черніг. нац. технол. ун-т. Ніжин: Лук'яненко В.В.: Орхідея, 2015. 440 с.
16. Крупка Я. Економічна безпека підприємства та її реалізація через систему облікових принципів. *Облік як інформаційна система для економічної безпеки підприємств в конкурентному середовищі*. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль: ТНЕУ, 2010. С.57-60.
17. Лещук, Г.В. Економічна безпека підприємства: інвестиційний вимір. *Економічний аналіз: зб. наук. Праць*. 2014. Том 15. № 3. С. 64-71.
18. Малахова А.В., Мартиненко О.В. Роль управлінського обліку у функціонуванні системи економічної безпеки торговельного підприємства.

Науковий вісник Херсонського державного університету. 2014. № 9. Ч. 5. С. 94—98.

19. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства: Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 року № 635. URL: http://www.minfin.gov.ua/control/uk/publish/article?art_id=382876&cat_id=293537

20. Овчаренко Д. Стан та перспективи розвитку будівельної галузі України Електронний ресурс: наукова стаття. Траектория науки. 2015. № 1. URL: <http://pathofscience.org/index.php/ps/article>

21. Петухова Т.О. Роль облікової політики в системі економічної безпеки підприємств. Вісник економіки транспорту і промисловості. 2013. № 43. С. 167—169.

22. Полозова Т.В. Особливості діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки. *Науковий вісник Буковинського державного фінансово-економічного університету. Економічні науки: збірник наукових праць*. Вип. 28. Ч. 3. Чернівці: БДФЕУ, 2015. С.88-91.

23. Полозова Т.В. Графоаналітична модель діагностики інноваційно-інвестиційної спроможності підприємства в контексті економічної безпеки. *Вісник Національного технічного університету «Харківський політехнічний інститут»*. Збірник наукових праць. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. Харків: НТУ «ХПІ». 2015. № 26 (1135) С. 110-124.

24. Полозова Т.В. Модель оцінки рівня інноваційно-інвестиційної безпеки підприємства. *Науковий Вісник Херсонського державного університету. Серія Економічні науки*. Випуск 11. 2015. № 11. Ч. 5. С. 86-91.

25. Полозова Т. В., Ал-Касеасбех Ахмад Закарія Саламех. Обліково-аналітична інформація в системі економічної безпеки підприємства. *Сучасні стратегії економічного розвитку: наука, інновації та бізнес-освіта*. Матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції (Харків, 3 листопада 2020 р.) / За заг. ред. Т. В. Полозової [та ін.]. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 259-261.

26. Полозова Т. В., Ал-Касеасбех Ахмад Закарія Саламех. Особливості

формування обліково-аналітичної інформації в системі забезпечення економічної безпеки підприємства. Економічні та безпекові виклики сучасного бізнес-середовища: колективна монографія / За заг. ред. д.е.н., проф. Т. В. Полозової. Харків: ХНУРЕ, 2020. С. 419-426.

27. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні: Закон України № 996–XIV від 16.07.1999 р., зі змінами та доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14> (дата звернення: 23.03.2022).

28. Про затвердження Методичних рекомендацій зі складання звіту про управління: наказ Міністерства фінансів України № 982 від 07.12.2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text> (дата звернення: 09.10.2022).

29. Про затвердження Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: наказ Міністерства фінансів України від 07.02.2013 № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 03.05.2022).

30. Про перелік відомостей, що не становлять комерційної таємниці: Постанова Кабінету Міністрів України № 611 від 09. 08.1993 року.

31. Пушкар М. С. Креативний облік (створення інформації для менеджерів). Тернопіль: Карт-бланш, 2006. 334 с.

32. Сак Т.В. Економічна безпека України: поняття, структура, основні тенденції. Інноваційна економіка. 2013. № 6 [44]. С. 336–340

33. Скриньковський Р.М. Економічна безпека підприємства: сутність, класифікація та система діагностики. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. Вип. 3. С. 414–418.

34. Транченко О.М. Роль фінансової звітності в забезпеченні фінансової безпеки підприємства. Економіка і організація управління. 2014. No 3 (19)-4 (20). С. 277-280

35. Цигилик І.І., Крпельницька С.О., Мозіль О.І. Економічний аналіз діяльності підприємства: Навчальний посібник. К.: Центр начальної

літератури, 2004. 123 с.

36. Шкарлет С.М. Економічна безпека підприємства: інноваційний аспект: монографія. К.: Книжкове вид-во Національного авіаційного університету, 2007. 435 с.

37. Шпанковська Н.Г., Костанецький В.В., Котенко Н.О. Особливості методичного підходу до внутрішнього аналізу економічної безпеки підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2012. № 38. С. 146-150.

38. Шуршин В.О. Стратегічні напрямки забезпечення економічної безпеки країни: національний та регіональний рівень. *Науковотехнічний збірник «Коммунальное хозяйство городов»*. 2009. Вип. 83. С. 136–142

39. Шутяк Ю.В. Використання функції бажаності для оцінки економічної безпеки підприємства. *Наукові студії*. Випуск 7. С.147-154.

40. А.Назарчук. Організація бухгалтерського обліку як інструмент забезпечення економічної безпеки підприємства. Управління ресурсним забезпеченням господарської діяльності підприємств реального сектору економіки: матеріали VII Всеукраїнської науково – практичної інтернет – конференції з міжнародною участю, 27 жовтня 2022 р. Полтава: ПДАУ, 2022, С.121-123.